

พรหมลิขิตและโสเภณี : ภาพหลอนและความเป็นจริงของสตรีไทย

อุษา ตันติเวชกุล**
จรีติ ดิงศภักษ์***

ความนำ

ถึงแม้ ประเทศไทยไม่เคยตกเป็นประเทศอาณานิคมของมหาอำนาจยุโรปมาก่อน แต่สัญญาบาวริงที่อังกฤษทำกับไทยในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ ทำให้ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต สิทธิทางการค้า และมีผลในทางปฏิบัติทำให้ไทยกลายเป็นประเทศในอุปถัมภ์ของอังกฤษไป จนถึงสงครามโลกครั้งที่สองเมื่อสหรัฐอเมริกาเริ่มแผ่อิทธิพลเข้ามาแทนที่ อันที่จริงแรงกดดันจากประเทศตะวันตกบางอย่าง ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลง ที่ดูมี แนวโน้มส่งเสริมสถานะสตรีไทย เป็นต้นว่า กฎหมายห้ามมิภรรยาหลายคนที่ออกในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ก็เป็นผลจากกระแสกดดันทางศีลธรรมจากอังกฤษ และเนื่องจากที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ของไทยซึ่งสัมพันธ์กับประเทศจีนและเวียดนาม ทำให้ไทยกลายเป็นประเทศผลประโยชน์ของบรรดากลุ่มประเทศ “โลก

เสรี” ประเทศเหล่านี้จึงเข้าพยุงและเสริมความเข้มแข็งให้กับกลุ่มอำนาจเก่า อันได้แก่ สถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์และทหาร มีผลให้สถานะสตรีไทยตกต่ำลงอีก แม้ว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบ กษัตริย์ภายใต้ รัฐธรรมนูญ ทำให้รูปแบบการเมืองบางอย่างเปลี่ยนแปลงไป แต่วัฒนธรรมทางการเมืองและความคิดที่ครอบงำสังคมอยู่ โดยพื้นฐานแล้วถึงเวลานี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงกันอย่างใด ระบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในระบบ ความสัมพันธ์ ของข้าราชการไทย ถูกใช้ อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยจึงเป็นตัวอย่างของประเทศที่ถูกทำให้ทันสมัย โดยปราศจากการพัฒนา^๑ ในทางเศรษฐกิจ ไทยและภูมิภาคเอเชียอาคเนย์มีความสำคัญอย่างยิ่งยุค ในฐานะเป็นแหล่งวัตถุดิบ ตลาดและการลงทุนมุ่งคงไปด้วย

*แปลและเรียบเรียงจาก “Providence and Prostitution : Image and Reality of Women in Buddhist Thailand” โดย Khin Tita

** นักสังคมศาสตร์

*** อาจารย์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๑ Norman Jacob, *Modernization without Development : Thailand as an Asia Case Study* (New York : Raeger Publishers, ๑๙๗๑).

แร่ธาตุ เชื้อเพลิง น้ำมัน ถ่านหิน และแก๊สธรรมชาติ ซึ่งประเทศที่ร่ำรวยต้องการและอยากจะมีมากขึ้น^๒ ภายใต้การชักใยของบริษัทต่างชาติ ประกอบกับความไม่รู้และความไม่สนใจของรัฐบาลไทย ทำให้กระบวนการทำให้ประเทศให้เป็นอุตสาหกรรมดำเนินไปในลักษณะเห็นอุตสาหกรรม ซึ่งผลิตสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นหลัก ขณะที่การผลิตสินค้าประเภททุนมีน้อยมาก ในระหว่างสงครามเวียดนาม ไทยถูกใช้เป็นฐานทัพของอเมริกา ยิ่งกว่านั้นไทยยังส่งทหารรับจ้างไปรบในประเทศเพื่อนบ้านลาวและเวียดนาม การตั้งสินค้าประเภททุนและเครื่องมือทางทหารเข้าประเทศ ทั้งการปรากฏตัวของทหาร จีไอ จำนวนมาก เพื่อพักผ่อนและหาความเพลิดเพลินในเมืองไทย ได้นำรูปแบบหญิงกะวันทก ซึ่งเมื่อมาผสมผสานกับรูปแบบเก่าของหญิงไทย ที่มีฐานะ ค่อยกว่าชาย อยู่แล้ว ทำให้คุณค่าของสตรีไทยถูกลดลงไปอีก ประจักษ์พยานที่เห็นได้คือ อุตสาหกรรมโสเภณีและอาบอบนวดขนาดใหญ่ ซึ่งเมื่อทหารอเมริกันถอนตัวออกไปแล้ว กิจกรรมเหล่านี้ได้รับการรักษาไว้ด้วยการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับประเทศที่นับถือศาสนาพุทธอื่นๆ ประเทศไทยได้สืบทอดมรดก ทางวัฒนธรรม ที่มีความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันมากกว่าวัฒนธรรมของประเทศอุตสาหกรรม

กรรมอื่นๆ หลายประเทศ กล่าวคือ พระยงค์มีบทบาทในชีวิตคนไทยสมัยใหม่แทบทุกด้าน อีกทั้งทัศนคติดั้งเดิม ซึ่งได้รับการปลูกฝังโดยผ่านทางครอบครัว และกระบวนการอบรมบ่มเพาะทางสังคมก็ยังคงมีความสำคัญยิ่ง ทัศนคติดังกล่าวแทบจะไม่มีส่วนบรรเทา ผลกระทบอันสืบเนื่อง จากความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับความเป็นหญิง ซึ่งเข้ามาทางสื่อมวลชนและธุรกิจโฆษณา

ที่จริงแล้ว ประเทศไทย มีผู้หญิง อยู่ในภาคแรงงานเป็นอัตราที่สูงมาก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ Gunnar Myrdal กล่าวว่า เมืองไทยมีผู้หญิงทำงานเป็นอัตราสูงที่สุดในโลก^๓ ในสหรัฐอเมริกา ผู้หญิงอายุเกิน ๑๕ ปี เข้าร่วมงานทางเศรษฐกิจเป็นจำนวนร้อยละ ๒๔ ขณะที่ผู้หญิงไทยมีถึงร้อยละ ๘๑.๔ และถ้าพิจารณาผู้หญิงอายุระหว่าง ๔๐-๔๕ ปี ก็จะเป็นจำนวนถึงร้อยละ ๘๗.๔ (เทียบกับมาเลเซียมีเพียงร้อยละ ๒๕.๕)^๔ ผู้หญิงไทยที่แต่งงานแล้วเพียงจะมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติได้ ด้วยตนเองเมื่อ ๔ ปีมานี้เอง ก่อนหน้านั้นแม้จะทำธุรกิจ หรือขอหนังสือเดินทาง ก็ต้องได้รับ คำยินยอมจากสามี เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ นักเศรษฐศาสตร์ผู้หนึ่งคาดการณ์ไว้ว่า การที่สตรีและเด็กได้รับค่าแรงค่าในเมืองไทย จะทำให้ประสิทธิภาพ ในการผลิตลดลง เป็นผลให้ความแตกต่างทางฐานะเพิ่ม

^๒ David Elliot, *Thailand : Origin of Military Rule* (London Zed Press, ๑๙๗๘).

^๓ Gunnar Myrdal, *Asian Drama : An Inquiry into the Poverty of Nations* (New York : Pantheon, ๑๙๖๘).

^๔ Kenneth Mauertal, *Marriage, Fertility and Labour Force Participation of Thai Women ; an Economic Study*, (Rand Corporation, ๑๙๗๓).

ขึ้น เกิดความยุ่งยากทางสังคม ศีลธรรมเสื่อม
สังคมเฉื่อยชาหยุดนิ่ง^๕ คำคาดการณ์นี้เป็นความ
จริง ทั้งนี้ได้จากการขยายตัวอย่างรวดเร็วใน
อุตสาหกรรมโศภณี และความไม่สงบในชนบทที่
เพิ่มมากขึ้น แม้หญิงไทยที่ทำงานจะมีจำนวนมาก
แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเธอจะมีอำนาจอันชอบ
ธรรมที่ควรจะมี เพราะอำนาจนี้ถูกจำกัดอยู่ในโครง
สร้างซึ่งประกอบด้วยสถาบันศาสนา พระมหากษัตริย์และทหาร
ที่ต่างก็เสริมซึ่งกันและกันและ
สร้างสายใยความสัมพันธ์แห่งอำนาจ ซึ่งสงวนไว้
สำหรับชายและบิดตายสำหรับหญิง ประเพณีดั้ง
เดิมของไทยไม่ได้ห้ามผู้หญิงทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ขณะที่ในสังคมมุสลิมผู้หญิงต้องอยู่บ้านถ้า
ฐานะทางเศรษฐกิจอ่อนแอ สำหรับหญิงในสังคม
พุทธ แม้ว่าจะไม่มีความจำเป็นต้องช่วยเศรษฐกิจ
ในครอบครัว ก็สามารถทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจ
ได้ และแม้ว่าผู้หญิงได้เข้าร่วมส่วนร่วมงานทางการ
เกษตร เหมือนแร่ การก่อสร้าง และงานบริการ
สาธารณะบ้านอื่น ๆ แต่ผู้ชายต่างหากที่ครอบครอง
ตำแหน่งข้าราชการ และงาน อาชีพชั้นสูงส่วนใหญ่

กล่าวคือ ตำแหน่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จนถึงชั้น
เสมียน อาชีพที่ใช้ ความชำนาญสูง พนักงานใน
สำนักงาน และในงานอุตสาหกรรมบ้านต่าง ๆ มี
ผู้ชายมากกว่าหญิงถึง ๑๐ เท่า^๖

จะเห็น ได้ว่ามีการ แบ่งงาน กันทำทางเพศ
อย่างชัดเจน คือ ส่วนใหญ่ผู้หญิงทำกิจกรรมทาง
เศรษฐกิจ ส่วนผู้ชายทำงานด้านการปกครอง^๗
ผลการสำรวจภาคอีสานของไทยเมื่อเร็วๆ นี้ (ครอบคลุมประชากร ๑/๓ ของประเทศ) ปรากฏว่า
อัตราส่วนระหว่างหญิงและชายในตำแหน่ง ข้าราชการ
การเป็น ๑๕/๑ และไม่มีผู้หญิงอยู่ในตำแหน่ง
ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอหรือผู้อำนวยการ
โรงพยาบาลเลย^๘ การแก้ไขพระราชบัญญัติต่างๆ
รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับสตรีเมื่อไม่นานมานี้ ไม่ได้
มีมาตรการสำหรับบังคับใช้ที่เหมาะสม ทำให้
เกิดช่องว่างระหว่างค้ำบทยกกฎหมายและการปฏิบัติ

สาเหตุที่สถานภาพ อันต่ำต้อย ของผู้หญิงใน
สังคมไทย ได้มีการ สืบต่อเนื่องมาเรื่อยๆ ทั้งนี้
ผู้หญิงมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ในด้านแรงงานการ

^๕ NK Sarkar, *Industrial Structure of Greater Bangkok* : UN Asian Institution for Development and Planning and the Department of Labour, Mimeo, ๑๙๗๔.

^๖ Thomas A Kirsch, "Economy, Polity and Religion in Thailand," in *Change and Persistence in Thai Society*, ed. Kirsch and Skinner (Ithaca : Cornell University Press, ๑๙๗๕).

^๗ Thomas A Kirsch, "Economy, Polity and Religion in Thailand."

^๘ Saisuree Chutikul, *Women in Rural Northeast Society in Thailand*" (Khon Kaen : Khon Kaen University). mimeo, no date (available from International Center for Reserch on Women Washington, DC).

ผลิตนั้น อาจจะได้รับกีดกันต่อได้จากอิทธิพลของการประเพณี คุณค่าผู้หญิง ภายใน ขอบเขตความคิดทางพุทธศาสนา ศาสนาพุทธสงวนตำแหน่งทางสงฆ์ พุทธบัญญัติ การศึกษาเล่าเรียน และสิทธิอำนาจไว้ให้เป็นเรื่องของผู้ชาย ส่วนกิจกรรมในทางโลกเช่น การค้า การตลาด เป็นเรื่องของผู้หญิง การแบ่งงานอย่างชัดเจนระหว่างหญิงและชายเช่นนี้มิใช่ผลโดยตรงทำให้ผู้หญิงมีสถานภาพที่ผิดปกติในแง่ที่ว่าถูกบีบบังคับจากอำนาจอันแท้จริง ทั้งๆ ที่ผู้หญิงมีอิทธิพลอย่างมากทางเศรษฐกิจ สถานภาพเช่นนี้ ได้รับการ ส่งเสริม ให้ เข้มแข็ง มั่นคง ขึ้นด้วยระบบความสัมพันธ์ทางสังคม บนโครงสร้างที่มีความแตกต่างทางสถานะภาพตามลำดับขั้นของความคิดหรือเห็นชอบกันกว่า และแม้ว่าจะได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้เป็นสมัยใหม่แล้ว สิ่งเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางสังคม ซึ่งยังคงอิทธิพลสำคัญอยู่จนทุกวันนี้

๒. กฎหมายและประเพณี

ผู้หญิงไทย (เช่นเดียวกับผู้หญิงพม่า ซึ่ง เป็นประเทศพุทธศาสนาเถรวาท) มีบทบาท

สำคัญทางเศรษฐกิจเสมอมา เป็นเวลาหลายร้อยปี มาแล้วที่หญิงไทยไม่เพียงแต่ใช้แรงงานในท้องถิ่นเท่านั้น แต่ยังทำการค้าและควบคุมการใช้จ่ายในครอบครัว ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๓-๒๔๕๓ เมื่อชาวต่างชาติต้องการจะเปิดโรงงานผลิตกระแสไฟฟ้า โรงทำน้ำแข็งหรือเหมืองแร่ที่บุก โดยปกติ มักจะตั้งเจรจากับ "แม่เฒ่าเมืองสยาม"^๙ ในสมัยปัจจุบัน ปรากฏว่าผู้หญิงเป็นเจ้าของและผู้จัดการธุรกิจทั้งใหญ่และเล็ก รวมทั้งแม่ค้าหาบเร่เป็นจำนวนมากกว่าผู้ชายถึง ๓ เท่า ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เจ้าของอสังหาริมทรัพย์เป็นผู้หญิงถึงร้อยละ ๕๐-๖๐ คนงานก่อสร้าง ขนส่งและเหมืองแร่เป็นหญิงเสียส่วนใหญ่^{๑๐} ผู้หญิงจึงเป็นแรงงานสำคัญต่อเศรษฐกิจทั้งในเมืองและในชนบท ผลการสำรวจที่เรียงใหม่เมื่อไม่นานมานี้ปรากฏว่า ผู้หญิงกว่าร้อยละ ๗๒ เป็นฝ่ายหาเงินมาช่วย เศรษฐกิจของครอบครัวมากกว่าชาย^{๑๑} ทั้ง ในต่าง จังหวัดและเมืองหลวง

ค่าใช้จ่ายในครอบครัวมาจาก น้ำพักน้ำแรง ของเมีย ลูกสาว หลานสาวและญาติผู้หญิงเป็นจำนวนไม่น้อย จากการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ ปรากฏว่า ร้อยละ ๒๒ ของรายได้ในครอบครัวภรรยาเป็นผู้

^๙ Kenneth Landon, *Siam in Transition: A Brief Survey of Cultural Trends in the Five Years since the Revolution of ๑๙๓๒*, Oxford University Press, ๑๙๓๕

^{๑๐} Kirsch, *op cit.*

^{๑๑} Ester Boserup, *Woman's Role in Economic Development*, Allen and Unwin, London, ๑๙๗๐.

^{๑๒} Asian Institute of Technology, *Human Settlements Programme Report*, Bangkok, ๑๙๗๖.

หามาจุนเจือ^{๑๓} อย่างไรก็ตาม ผู้ชายยังคงผูกขาดตำแหน่งข้าราชการในเมืองและเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาตำบล ส่วนมากเป็นชายทั้งหมด^{๑๔} ดังนั้นจะเห็นได้ว่า แม้ผู้หญิงจะเป็นแรงงานส่วนสำคัญ แต่พวกเขาแทบจะไม่มีส่วนในอำนาจจัดการทั้ง ๆ ที่เป็นอำนาจอันชอบธรรมของพวกเขา

คามประเพณีแต่ดั้งเดิม การแต่งงานเป็นการ "ซื้อชาย" หมายความว่าอำนาจปกครองหญิงจะเปลี่ยนจากผู้ปกครองมาเป็นสามี สัญญาการแต่งงานคือการที่ผู้ชายให้สินสอดทองหมั้นกับผู้ปกครองของภรรยาในอนาคต เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองของผู้หญิงต้องเสียไปเป็นค่าเลี้ยงดูตั้งแต่เล็กจนโต ในกฎหมายตราสามดวงที่ใช้มาจนถึงรัชสมัยพระจุลจอมเกล้าฯ อนุญาตให้สามีขาย จำนำ หรือยกภรรยาให้ใครก็ได้ จะลงโทษตามความผิดสถานใดก็ได้ตามอำเภอใจ ยิ่งกว่านั้นถ้าภรรยาไร้รัฐและถูกจับได้ ก็สามารถจะฆ่าภรรยาและรู้ได้ตามกฎหมาย ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๑๐ กฎหมายให้สิทธิขุนนางช่วยตามจับภรรยาที่หนีสามีไป^{๑๕} ภรรยาจึงถูกจัดเป็นวัตถุสำหรับการแลกเปลี่ยนทางการค้า

ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ภรรยาที่สามีหย่าขาดด้วยเหตุผลที่ไม่สามารถมีบุตรได้ จะต้องจ่ายค่าสินสอดทองหมั้นและค่าใช้จ่ายในการแต่งงานทั้งหมดคืนแก่ผู้ชาย ส่วนสมบัติทั้งก่อนและหลังการแต่งงานอยู่ในอำนาจจัดการของสามี ในกรณีที่มีการหย่าเป็นไปโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ทั้งคู่จะได้รับสมบัติที่คิดควมมาก่อนแต่งงานคืน ส่วนสมบัติที่หามาได้หลังแต่งงาน สามีมีสิทธิถึงสองในสามส่วน ถ้าภรรยาไร้รัฐจะเสียสิทธิในสมบัติไป โดยไม่สามารถเรียกร้องแต่อย่างใด แต่ถ้าสามีไร้รัฐสามียังคงได้รับสิทธิครึ่งตัว เป็นที่น่าสังเกตว่านับตั้งแต่มีระบบภรรยาหลายคน กฎเหล่านี้ใช้กับภรรยาหลวงเท่านั้น จนกระทั่งมีกฎหมาย พ.ศ. ๒๓๔๘ จึงครอบคลุมไปถึงภรรยาคนอื่น ๆ ด้วย ในกฎหมายเดิม คือกฎหมายปี พ.ศ. ๑๙๐๔ (สมัยอยุธยา) จำแนกภรรยาออกเป็น ๓ ประเภท คือ ภรรยาหลวง (เมื่อกกลางเมือง) ได้มาโดยพ่อแม่ยกให้ ภรรยาคนที่สอง (เมื่อกกลางนอก) ได้มาโดยที่ผู้หญิงไม่มีสมบัติคิดคว และเมื่อกกลางทาสี (ทาสที่ถูกซื้อมาเป็นเมีย) สำหรับภรรยาคนที่สอง สภาพไร้สมบัติของเธอทำให้มีฐานะเท่ากับถูกซื้อมา^{๑๖} เมื่อกทาสจะไม่มิตสิทธิในสมบัติของ

^{๑๓} Elliott, op cit.

^{๑๔} Status of Women in Two Rural Areas: Survey Report: Thammasat University, Agency for International Development (AID) Women in Development Office, mimeo, Bangkok, ๑๙๗๗.

^{๑๕} Craig Reynolds, 'A ๑๗th century Defense of Polygamy and some Remarks on the Social History of Women in Thailand', Proceedings, Seventh International Association of Historians of Asia Conference, Chulalongkorn University, Bangkok ๑๙๗๗.

^{๑๖} Ibid.

สามี่ ในศตวรรษที่ ๑๔ กฎหมาย สิบ ทอคม รรค เปลี่ยนไปใหนทางยัทธิธรรมมากขึ้น เมื่อกคนที่สองจึง มีสิทธิหนึ่งในสามของสมบัติ ที่เธอมีส่วน ช่วยหามา ภายหลังจากแต่งงาน

ผู้ชายสมัยโบราณได้เมียมาโดยหลายวิธี พ่อแม่ก็เลือกให้คนหนึ่ง เด็กก็ยกตัวเองคนหนึ่ง และอีกคนหนึ่งอาจซื้อมาเพราะความสงสาร หรือได้รับพระราชทานเพราะทำความดีความชอบ และอาจจะเอามาจาก ข้าทาส บริวาร อีก สอง สามคน^{๑๗} แต่เฉพาะชนชั้นปกครองศักดินาเท่านั้นที่มีเมียหลาย คนได้ กษัตริย์ไทยสมัยโบราณจึงว่ารวมเหตี นาง บำเรอและเด็ก และเป็นประเพณีปฏิบัติมาจนต้น รัชกาลที่ ๕ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ผู้ศึกษาเรื่องนี้ คนหนึ่งให้ทัศนะว่า ระบบผัวเดียวหลายเมียเป็น สถาบันที่สำคัญต่อชีวิตทางวัฒนธรรมและการเมือง ของราชอาณาจักร^{๑๘} ประเพณีปฏิบัติเช่นนี้เริ่มมา ตั้งแต่มีการนำเอาระบบรัฐ และ กษัตริย์ จาก อินเดีย โบราณเข้ามาใช้ เชื่อกันว่ากษัตริย์ไทยเป็นตัวแทน บนพื้นโลกของพระอินทร์ ซึ่งในตำราจักรวาลของ พุทธระบุไว้ว่ามีเหตีถึง ๒๔,๐๐๐,๐๐๐ คน การมี เมียมากเช่นนี้เชื่อว่าเป็นการควบคุมความละโมภได้ เพราะไม่มีความจำเป็นต้องไปแย่งเมียชายอื่นอีก

นอกจากเป็นการส่งเสริม ความยิ่งใหญ่ ของ กษัตริย์ อำนาจและความรุ่งเรืองของราชอาณาจักร แล้ว ประเพณีผัวเดียวหลายเมียยังเป็นเครื่องมือ

ทางการเมืองที่สำคัญ สำหรับการสร้างแนวร่วมภายในชนชั้นขุนนางทั้งในและนอกราชอาณาจักร กัง ได้มีผู้บันทึกไว้ว่า “ตามประเพณีอินเดียโบราณที่ ได้รับการส่งทอดมาสู่เอเชียอาคเนย์ การได้เข้า ครอบครองสตรีมีความสัมพันธ์กับการเป็นใหญ่ใน โลก ในตำราสันสกฤตบางเล่ม พบว่าคำว่า มือ ของเจ้าสาว เป็น คำเดียวกับกับ คำว่า บรรณา การ”^{๑๙} ชนกลุ่มน้อยที่อพยพเข้ามา เช่นคนจีน ได้รับการยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วยการ ถวายลูกสาวให้กษัตริย์ ชาวพุทธเชื่อว่าการเกิดมา ของบุคคลในชาตินี้เป็นผลมาจากกรรมเก่า และการ กระทำในชาตินี้ จะ กำหนด ชะตากรรมใน ชาติหน้า เชื่อกันว่าการเกิดเป็นหญิง เป็นผลจากกรรมชั่วที่ทำ ในชาติก่อน การได้เป็นสมบัติของกษัตริย์ถือเป็น การได้ไต่เต้าชั้นสูง โดยเฉพาะผู้ที่กรรมไม่ได้บัน คาลให้เกิดมาบนกองเงินกองทอง หญิงเหล่านี้ต้อง เชื่อว่าการรับใช้กษัตริย์เป็นการเพิ่มบุญ เพื่อว่า ชาติหน้าจะได้เกิดเป็นชาย แม้แต่พระราชชนนี พระองค์หนึ่งแห่งกรุงสุโขทัย เมื่อครั้งสถาปนาวัด แห่งหนึ่งยังอธิษฐานว่า “ขอให้ผลบุญที่ได้ทำมา บันคาลให้ได้เกิดเป็นชายในชาติหน้า”^{๒๐} สำหรับ ผู้หญิง การได้เกิดเป็นชายมีความสำคัญอย่างมาก เพราะ เป็น เงื่อนไข ประการแรกที่จะนำไปสู่ การ บรรลุอรหัตต์ อันเป็นจุดหมายของชาวพุทธ

^{๑๗} Landon, *op cit.*

^{๑๘} Reynolds, *op cit.*

^{๑๙} *Ibid.*

^{๒๐} A Griswold and Prasert na Nagara, 'The Asokarama Inscription of ๑๓๙๔ AD, Epigraphic and Historical Studies No ๒', *Journal of the Siam Society*, LVII, Bangkok, ๑๙๖๙.

ในหนังสือกิจจานุกิจ ซึ่งเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ชำ บุนนาค) เป็นผู้ประพันธ์และพิมพ์ครั้งแรก ในปี พ.ศ. ๒๔๐๐ ในใจความตอนหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องการประพฤติกติในกาม^{๒๐} มีการบรรยายธรรมชาติและความแตกต่าง ระหว่าง ชาย หญิง ในลักษณะที่แสดงว่าหญิงค้อยกว่าชาย ชภาพพจน์ ๒ คำในตัวของหญิง คือคำหนึ่งสงบเสงี่ยม เชื่อฟัง ค้อยสนองชายเรื่องเพศ อีกคำหนึ่งอิจฉา ริษยาและมีจิตใจเป็นฆาตกร เหตุผลเกี่ยวกับธรรมชาติกำหนัดของผู้หญิงนี้ มีอธิบาย ไว้ในเรื่อง ทฤษฎีการมีเมียหลายคน “คำที่ว่าหญิงมีผิวมากไม่ได้นั้น เพราะหญิงอยู่ในอำนาจชาย ไม่เป็นใหญ่กว่าชาย ถ้าหญิงจะมีผิวได้มากเหมือนชายมีเมียมากคงว่าแล้ว ก็จะมีบุตรไม่รู้จกว่าผู้ใดเป็นบิดา แล้วจะไปค้าทอ ตีรันฟันแทงผู้ใดเข้า พลังไปถูกบิดาของตัว ก็จะเป็นอนันตริกรรมบิคุฆาฎเสียเปล่า ๆ ประการหนึ่ง ใจหญิงกับชายก็ผิดกัน ชายถึงมีเมียมากเท่าไร จะรักก็ดี จะชังก็ดี ก็ไม่ได้คิดที่จะฆ่าหญิงนั้นเสีย ถ้าหญิงมีผิวได้หลายคนแล้วก็จะคิดฆ่าผิวที่ไม่รักนั้นเสีย เป็นธรรมชาติของหญิงเช่นนั้น” และยังมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับผู้หญิงที่ฆ่าสามีของตนเอง กลดวงที่ กษัตริย์ ทำขึ้นเพื่อ ทดสอบ ธรรมชาติ ความรัก ของหญิง ข้อความนั้นจบลงดังนี้ “ถ้ามีผู้มาประเด้า ประโลม ขอบใจเข้าก็จงจะคิดฆ่าผิวเสีย เพราะฉะนั้นหญิงจึงมีผิวมากไม่ได้” ถัดทางพุทธศาสนา เข้ามาสู่ข้ออภิปรายเมื่อพิจารณาเรื่องการทำบุญอย่าง สัมพันธ์กับระบบการมีภรรยาหลายคน “ชายต้องมี

เมียหลายคนไว้ผลัดเปลี่ยน” เช่นถ้าภรรยาคนหนึ่ง อยู่ในระยะมีระดู “...และจะได้ไม่ต้องชื่นใจใคร เพราะจะทำให้เสียบุญ..ภรรยาเป็นคู่ที่ค้อยโอนอ่อน ผ่อนตาม ส่วนเรื่องความสะดวกทางเพศนั้น ไม่เป็นสาระพอ ๆ กับเรื่องความปรารถนาที่จะทำบุญของเธอ”^{๒๑} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์เขียนไว้อย่าง ตรง ๆ ว่า “บุรุษนั้นเป็นเจ้าของประเวณี หญิง เป็นแค่ผู้ปรนนิบัติเท่านั้น ก็ค้อยเห็นสม” พุทธ ศาสนา จึงเป็น กรอบทาง ศีลธรรม ให้ผู้ชายมีฐานะ เหนือกว่าผู้หญิง ในแง่ที่ยอมรับระบบชายเถียวหลาย เมีย รวมทั้งความเชื่อและประเพณีปฏิบัติที่ลกดุดค่า สตรีเพศลง

กฎหมาย ตรา สามตวง ยอม รับ ระบบ เมีย หลายคนที่ให้อภิสิทธิ์แก่ผู้ชายไทย ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ วัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผลักดันผู้นำไทย ซึ่งปรารถนา จะได้รับการยอมรับว่าเป็น สมัยใหม่ ให้ออมรับระบบภรรยาเดียว และให้ตราไว้ใน กฎหมายสมรส อย่างไรก็ตามการทำเช่นนั้นกลับมี ผลทำให้ผู้หญิงเสียเปรียบหลายประการ เพราะ ตามกฎหมายเก่า สามภรรยา มีสิทธิเท่าเทียมกัน ใน การจัดการเรื่องมรดก (สินบริเวณ) แต่ภายหลัง ใช้กฎหมายนี้ ภรรยาไม่สามารถทำนิติกรรมได้ อย่างอิสระ แม้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสมบัติส่วนตัว ของเธอ นอกจากนั้นกฎหมายฉบับนี้ยังไม่มีเรื่อง การบังคับใช้บังคับไว้ด้วย การมีเมียหลายคนจึงยังคง ถือปฏิบัติกันทั่วไปจนทุกวันนี้ในรูปเมียน้อย ส่วน ใหญ่แล้ว เพื่อเป็นเครื่อง ประดับเกียรติยศคนชั้นสูง

^{๒๐} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ชำ บุนนาค) *กิจจานุกิจ* กรุงเทพฯ ๑๘๖๗, กรมศิลปากรจัดพิมพ์ใหม่

พ.ศ. ๒๕๐๘ หน้า ๑๕๔-๑๕๖

^{๒๑} Reynolds, op. cit.

ในเมืองไทย และเพื่อเหตุผลทางเศรษฐกิจ สำหรับ
 คนงาน การมีเมียน้อยช่วยเพิ่มแรงงานในครอบครัว
 และช่วยทำมาหากิน ส่วนคนรวย ผู้ปกครอง
 นายทหาร นักธุรกิจและสมาชิกรชนชั้นนำอื่น ๆ
 เมียน้อยถือเป็นเครื่องส่งเสริมบารมี เป็นที่น่า
 ประหลาดใจที่เชื่อกันว่า นั่นเป็นผลของกรรมแต่
 ปางก่อนด้วย ทั้ง ๆ ที่เครื่องเสริมบารมี ๑๐ อย่าง
 ได้แก่ การทำบุญ ศึกษาธรรม ละทิ้งเรื่องเพศใน
 ระหว่างบวช ฉลาด ชยัน อุตุน อดสัจย์ มีสติ
 สมาริ มีความกรุณา และให้ความเท่าเทียม
 เทศที่ทุกวันนี้ ระบบคู่เดียวหลายเมียยังได้รับความ
 รอบรรรมเยี่ยงประเพณีที่มีคุณค่า ได้รับการชี้แจง
 จากศาสตราจารย์หญิงคนหนึ่งว่า “เฉพาะชายใน
 ชั้นชั้นกลาง ซึ่งถ้าไม่เพราะมีจิตสำนึกคุณธรรม
 สูงแล้ว ก็เป็นเพราะไม่สามารถเลี้ยงดูภรรยาเกิน
 กว่าหนึ่งได้ หรือไม่ก็เป็นพวกที่เรียกว่าหัวกะ-
 วันตกที่มองว่าระบบภรรยาเดียวเป็นการปฏิบัติที่ถู
 ก้อง”^{๒๓} สำหรับหญิงไทย การเปลี่ยนแปลงที่ยิ่ง
 ใหญ่กว่ากฎหมายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ได้แก่กฎหมาย
 การศึกษาชั้นประถม พ.ศ. ๒๔๖๔ ที่กำหนดการ
 ศึกษาภาคบังคับโดยไม่จำกัดเพศ นับเป็นครั้งแรก
 ในประวัติศาสตร์ไทยที่ผู้หญิงมีโอกาสศึกษาเล่าเรียน
 ก่อนหน้านั้นการเรียนทำกันในวัดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง
 หมายความว่าเฉพาะผู้ชายเท่านั้นที่มีสิทธิ การ
 ปรากฏตัวของผู้หญิง ในสถานที่ดังกล่าว ถือเป็นอัน-
 ตรายต่อผ้าเหลือง อย่างไรก็ตามวัดยังคงมีบทบาท

สำคัญต่อการศึกษาศูนย์ใหม่ของไทยต่อมา

ในยุคสมัย ของการ ทำประเทศ ให้เป็นสมัย
 ใหม่ นับตั้งแต่รัชกาลที่ ๔ เป็นต้นมา มีประเด็นที่
 น่าสนใจคงจะเห็นได้จากคำกล่าวต่อไปนี้ “ข้าพเจ้า
 ได้เห็นข้อความเรื่องการมีภรรยาหลายคน (รวม
 ทั้งในหนังสือกิจจานุกิจ) ที่ว่า ประเทศสยามควร
 ให้ความสนใจกับศีลธรรมแบบตะวันตกนั้น เป็น
 เพราะนั่นคือสิ่งที่ชาวตะวันตกต้องการ นับตั้งแต่
 กลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา ผู้นำสยาม
 จะต้องแสดงความปรารถนาที่จะยอมรับแรงผลักดัน
 ของประเทศตะวันตกทั้งทางการทูต การค้าและ
 กฎหมาย เรื่องระบบภรรยาหลายคนก็เช่นกัน เรา
 จะเห็นได้ว่า ศีลธรรมในเรื่อง ประเพณีการแต่งงาน
 เป็นปัญหาทางการเมืองโดยแท้ กฎหมายครอบครัว
 ที่ประกาศใช้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ รับรองเฉพาะ
 ระบบภรรยาเดียวเท่านั้น ที่เป็นการแต่งงาน ถูกต้อง
 ตามกฎหมาย แต่กลับสนับสนุนระบบภรรยาหลาย
 คนด้วยการ ยอมรับเด็ก ทุกคน ที่เกิด จาก ผู้ชาย คน
 เดียวกัน โดยไม่คำนึงว่าแม่ของเด็กจะเป็นใคร
 ถ้าผู้ชายต้องการจดทะเบียนให้เด็กย่อมทำได้ กฎ-
 หมายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ จึงเป็นการอนุโลมตาม
 ความจำเป็นเพื่อให้สยามเป็นประเทศทันสมัย แต่
 ระบบการบังคับใช้ที่หละหลวมแสดงว่า ความคิด
 ของผู้ ปกครอง ที่ จะ เสริมสร้าง และ รักษา สถาบัน
 ‘หัวเดียวหลายเมีย’ ยังคงดำรงอยู่ต่อไป”^{๒๔}

สิทธิในการ หย่าร้าง ระหว่าง หญิงและชาย
 เพิ่งจะเท่าเทียมกันเมื่อมีการประกาศใช้กฎหมายในปี

^{๒๓} Mattani Rutnin, “The Change in the Role of Women in Contemporary Thai Literature”,

East Asian Cultural Studies, XVII, No. ๑-๔, ๑๙๗๘.

^{๒๔} Reynolds, op cit.

พ.ศ. ๒๕๑๕ นี้เอง (แต่กฎหมายแพ่งและพาณิชย์)^{๒๕} นับเป็นความสำเร็จที่สำคัญของผู้หญิงไทย เพราะก่อนหน้านั้นเมื่อสามีมีผู้หญิงไม่มีสิทธิฟ้องหย่าสามีของตนได้ และไม่มีสิทธิทำสัญญานิติกรรมใดๆ ถ้าไม่ได้รับความยินยอมจากสามี สภาพเช่นนี้ เมื่อพิจารณา ถึงสถิติ การเข้าร่วม ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของผู้หญิงแล้วจะเห็นว่ามีความลักลั่นกันอยู่ ศาสตราจารย์หญิงผู้หนึ่งบรรยายสภาพนี้ไว้ว่า “คิดเงินสามารถซื้อรถด้วยเงินของคิดเงินและจดทะเบียนเป็นชื่อคิดเงิน แต่เมื่อต้องการขาย คิดเงินก็ขอได้รับอนุญาตจากสามีเสียก่อน สองภคินีคิดว่าถ้าเกิดมีปัญหาระหว่าง สามีภรรยา ทะเลาะกัน หรือ แยกกันอยู่ ผู้หญิงจะไม่สามารถทำอะไรได้เลย”^{๒๖}

๓. การเมืองและเศรษฐกิจ

สัญญาบาวริงในปี พ.ศ. ๒๓๙๘ ทำให้ อังกฤษ ได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขต สิทธิทางการค้าอย่างเสรี ซึ่งรวมถึงการนำเงินเข้าประเทศด้วย สิทธิที่จะจ้างคนไทยทำงาน สิทธิในการนำเรือรบเข้ามาในน่านน้ำไทย ในการเช่าหรือซื้อบ้านและที่ดินที่สวนบริเวณนอกเมืองหลวง เท่ากับว่า “อังกฤษ ได้รับความคุ้มครองช่วยเหลือเต็มที่ที่จะเข้าอยู่อาศัยในสยามด้วยความปลอดภัย และทำการค้าได้ โดย สะดวก ปราศ จาก การ กีด ั้น ทำ ร้าย จาก คน สยาม”^{๒๗} การแบ่งปันดินแดนอินโดจีนระหว่าง อังกฤษ และ ฝรั่งเศส ทำให้ เมือง ไทย กลายเป็น ประ-

เทศภายใต้อิทธิพลทางเศรษฐกิจของอังกฤษ แม้ว่า จะยังคงรักษาอำนาจการปกครองตนเองไว้ได้ การ ปฏิวัติโดยปราศจากการนองเลือดในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งได้เปลี่ยนเมืองไทย จาก ระบบ สมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ มีผล ให้อำนาจของกษัตริย์และขุนนางจำนวนมากเปลี่ยน มาอยู่ในมือชนชั้นผู้มีการศึกษา ซึ่งส่วนมากได้ไป ศึกษาจากฝรั่งเศสและเยอรมัน แต่ในช่วงเวลาที่มีการจัดกลุ่มอำนาจกันใหม่ ทหารกลับขึ้นมามีส่วน ในกลุ่มผู้ปกครอง และกลายเป็นกลุ่มที่มีบทบาท และอิทธิพลสำคัญทางการเมืองไทยมาจนทุกวันนี้ ประเทศไทยจึงถูกปกครองโดยระบบเผด็จการทหาร โดยตลอดนับตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา ยกเว้นในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๖-๒๕๑๙ ที่ การ ปฏิวัติของนักศึกษาได้เปิด โอกาส ให้ ประชาธิปไตย เบ่งบานบ้างเป็นระยะสั้น ๆ

หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เศรษฐกิจไทย เติบโตอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญเนื่องจากเงินที่ สหรัฐ บ่อนเข้ามาด้วยความกระตือรือร้นที่จะขจัด อิทธิพลอังกฤษที่ซูริคิตร์พายากรของไทย อันได้แก่ ไม้สัก ข้าว ยางพาราและดีบุกอยู่ก่อน สาเหตุอีก ประการ หนึ่ง ก็ เนื่อง จาก คอมมิวนิสต์ ใน ประเทศ เพื่อบ้านของไทยขยายตัวรุกเข้ามาตามบริเวณชายแดนไทยและภายในประเทศมากขึ้น สหรัฐจึง พยายาม รักษา คุลย์ อำนาจเก่า ระหว่าง สถาบัน สงฆ์ ราชาวงศ์และทหารเอาไว้ และในระหว่างสงคราม

๒๕ The Revised Civil and Commercial Code, Book ๕ (Family), trans Yamali, Bangkok, ๑๙๗๗.

๒๖ Thailand Informations—Und Solidaritatskomitee (TISK), ๗/๘, Munich, ๑๙๗๗

๒๗ Bowring Treaty, Appendix B, in Elliott, op cit.

อินโคจีน ได้พยายามรักษาระบบทหารไว้ให้เข้มแข็ง ซึ่งก็จริงก็เพื่อใช้เป็นฐานปฏิบัติการ ในเวียดนามใต้ และลาวในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๓

ดังนั้น กระบวนการทางความคิดเรื่องอำนาจ การปกครอง ที่มีส่วนสนับสนุน ระบบภรรยาหลายคนจึงมีหลายรูปแบบ เป็นที่น่าประหลาดใจยิ่ง เป็นใหญ่ ในฐานะเป็นหัวหน้ากลุ่มผู้ปกครองก่อนปี พ.ศ. ๒๕๐๗ และผู้นำใหม่ที่เป็นขุนนางข้าราชการ และพวกทหารภายหลังจากนั้นมา แม้ว่าข้าราชการไทยที่เป็นผู้ปกครองจะมีจำนวนเพียงร้อยละ ๑ ของประชากรทั้งประเทศ แต่ระบบนี้ยังคงได้รับความนิยมในราชอาณาจักเร้าแก่แห่งนี้ มาจนปัจจุบัน ภายใต้ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ ระบบที่เป็นมรดกตกทอดมานี้ได้รับการทำให้ชอบธรรม และสนับสนุนโดยสถาบันสงฆ์ ซึ่งถูกประสานเข้ากับโครงสร้างทางการเมืองอย่างแนบแน่น นักสังคมวิทยาท่านหนึ่งกล่าวว่า “หลักการอันเป็นมรดกตกทอดมานี้ยังคงดำเนินต่อไป คือผู้มีอำนาจเหนือกว่าที่อยู่ในตำแหน่งสูงกว่า ใช้อำนาจแต่งตั้งหรือปฏิบัติต่อผู้ได้รับแต่งตั้งซึ่งอยู่ในฐานะต่ำกว่า โดยใช้เรื่องส่วนตัวเป็นเครื่องวัด”^{๒๔} สถาบันสงฆ์ทำให้ระบบสังคมดังกล่าวชอบธรรม เมื่อผู้นำทางการเมืองเข้ารับอำนาจ ก็จะทำพิธีแบบพุทธให้ปรากฏแก่สาธารณชน อำนาจทางการเมืองจึงเข้าไปพัวพันกับประเพณีทางศาสนา ตัวอย่างเช่น กรณีจอมพลถนอม กิติขจร ผู้ถูกขับออกนอกประเทศ ได้รับ

อนุญาตให้กลับเข้าประเทศ ได้อีกด้วย เหตุผลว่าเพื่อจะมาบวชเป็นพระ

การที่ผู้ขายบวช ข้าราชการ หรือเป็น พระเพื่อการศึกษาหรือเพื่อการเลื่อนชั้นทางสังคม ไม่ได้เป็นปัจจัยให้สถาบันสงฆ์กลายเป็นพลังทางการเมืองขึ้นมาได้ ในปลายศตวรรษที่ ๑๙ และต้นศตวรรษที่ ๒๐ ได้มีมาตรการการปรับปรุงทางศาสนาบางประการที่มีเป้าหมายในการสร้างระบบรวบอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางภายใต้การควบคุมขององค์การนอกระบบศาสนา แม้ว่าจะ ได้มีความพยายามหลีกเลี่ยงอันตรายอันเกิดจากการปฏิรูปองค์การของสงฆ์ในลักษณะนี้ก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าสถาบันทางศาสนาได้ถูกรวมเข้ากับสถาบันการปกครองทางการเมืองอย่างแนบแน่น และที่ยิ่งกว่านั้นคือ อยู่ในฐานะเป็นรองเสียอีก

นับแต่บัดนั้นมา รัฐบาลไทยได้ใช้องค์การสงฆ์เป็นเครื่องมือมากขึ้น บทบาททางศาสนาเขียนขึ้นโดยคนนอกองค์การศาสนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อศาสนาผู้เชื่อว่า “ศาสนาเป็นเรื่องหนักเกินไปสำหรับผู้เป็นพระ”^{๒๕} หน่วยงานนี้เขียนธรรมะแนะนำคำสั่งสอนแก่สงฆ์ และเข้าไปเกี่ยวข้องในการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ในวัด จัดหาบทพูดให้ที่วิ วิทยุ พิมพ์เรื่องทางศาสนาให้โรงเรียน และส่งเสริมพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ ด้วยการส่งพระสงฆ์ ไปยังดินแดนที่ห่างไกลความเจริญและชนกลุ่มน้อยเพื่ออบรมพุทธศีลธรรมให้แก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบราชการ พระสงฆ์เหล่านี้

^{๒๔} Jacobs, op cit.

^{๒๕} Ibid.

ไปช่วยส่งเสริมงานพัฒนาชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนจะถือว่าได้บุญ^{๓๐} พระถูกใช้เป็นผู้เผยแพร่ศาสนาในภาคเหนือและภาคอีสานเพื่อต่อต้านกิจกรรมของคอมมิวนิสต์ แต่แท้ที่จริงแล้ว “ความเป็นจริงก็คือ พระสงฆ์กำลังมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีการเมืองเป็นแรงคดใจมากขึ้นทุกที”^{๓๑} เราจึงต้องมองสังคมไทยและสถานะของสตรีทุกวันนี้ภายในโครงสร้างระบบที่มีการจัดลำดับชั้นทางศีลธรรมและการเมืองดังกล่าว

๔. สตรีในภาคอุตสาหกรรม

ในกรุงเทพฯ มีกำลังแรงงานทางอุตสาหกรรมประมาณ ๒๖๑,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ชายร้อยละ ๖๐ (๑๕๗,๐๐๐ คน) เป็นหญิงร้อยละ ๓๘.๖ (๑๐๑,๐๐๐ คน) และเด็กร้อยละ ๑.๒ (๓๐๐๐ คน) อุตสาหกรรมเบาค้ำการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคมีการจ้างงานมากที่สุดถึงร้อยละ ๘๕ ของกำลังงานทางอุตสาหกรรมทั้งหมดในกรุงเทพฯ อุตสาหกรรมที่มีการจ้างงานมากที่สุดคืออุตสาหกรรมทอผ้า รองลงมาคืออุตสาหกรรมโลหะ การผลิตเครื่องแกงทั่วและรองเท้า ในขณะที่อุตสาหกรรมผลิตเครื่องจักรมีการจ้างแรงงานเพียง ๒,๐๐๐ คน จากจำนวนแรงงานทั้งหมด ๒๖๑,๐๐๐ คน แสดงว่า “โครงสร้างอุตสาหกรรมไทยเป็นโครงสร้างที่ต่ำต้อย ขาดความสมดุลย์และต้องพึ่งพาดินค้าประเภททุนและอุปกรณ์การผลิตอื่น ๆ จากต่างประเทศ”^{๓๒}

การศึกษาของ Sarkar แสดงว่า จำนวนคนงานหญิงมีมากขึ้นตามขนาดของโรงงาน ยิ่งโรงงานมีขนาดใหญ่เท่าใด อัตราส่วนคนงานหญิงก็ยังมีเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น คือจากหนึ่งในสี่ของแรงงานทั้งหมดในโรงงานเล็ก ๆ จนถึงร้อยละ ๕๕-๖๑ ในโรงงานใหญ่ ๆ ที่มีการจ้างแรงงานมากกว่า ๕๐๐ คนขึ้นไป แสดงให้เห็นการครอบงำทางการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมเบาเพื่อการบริโภค โดยมีโรงงานใหญ่ ๆ ชูศรีศรีแรงงาน โดยเฉพาะ แรงงานสตรีถูกใช้มากกว่าแรงงานชาย ในอุตสาหกรรม ๓ ประเภท คือ การผลิตยาสูบ ทอผ้าและอุตสาหกรรมเคมี และมีอุตสาหกรรม ๓ ประเภทที่ผู้หญิงได้ค่าจ้างมากกว่าผู้ชาย คือ อุตสาหกรรมการผลิตเครื่องดื่ม กระดาษและผลิตภัณฑ์จากกระดาษ และอุตสาหกรรมผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ในบיתהหนึ่งผู้หญิงต้องทำงานเฉลี่ย ๒๑.๕ วัน ผู้ชาย ๓๐.๘ วัน และเด็ก ๓๑.๔ วัน ผู้ชายได้ค่าจ้างเฉลี่ย ๖๗.๐ บาทต่อเดือน ผู้หญิง ๔๔.๖ บาท และเด็ก ๒๔.๔ บาท Sarkar เขียนในรายงานของเขาว่า “เป็นที่น่าสงสัยว่า ระบุว่าค่าจ้าง ๕๐.๕ บาทนั้นจะเพียงพอสำหรับเลี้ยงชีวิต ครอบครั และครอบครัวให้อยู่ในระดับที่สามารถทำการผลิตได้สักแค่ไหน” Sarkar ได้บรรยายถึงการชูศรีศรีแรงงานหญิง และเด็กอย่างรุนแรง เขาพบว่าผู้ผลิตสารเคมีและผลิตภัณฑ์จากสารเคมีจ้างผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย ส่วนค่าแรงคนงาน

^{๓๐} Nicholas Tapp, *Development and welfare programmes in Northern Thailand*, unpub. MA thesis, School of Oriental and African Studies, London, ๑๙๗๙.

^{๓๑} Jacobs, *op cit.*

^{๓๒} Sarkar, *op cit.*

ระดับปานกลางก็ไม่น้อยกว่า ๔๐๐ บาทต่อเดือน^{๓๓}

โดยทั่วไป บริษัทต่างชาติจ่ายค่าแรงให้คนงานสูงกว่าบริษัทของคนในประเทศเอง (กิจการของบริษัทต่างชาติส่วนใหญ่ เป็นพวกอุตสาหกรรม ทอผ้า กระดาษและผลิตภัณฑ์จากกระดาษ ยาง โลหะ และผลิตภัณฑ์จากโลหะ เครื่องมือและผลิตภัณฑ์เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์) ความแตกต่างทางรายได้ระหว่างคนงานสามระดับ คือ ระดับบริหาร คนงานมีฝีมือ และไร้ฝีมือในบริษัทต่างชาติมีสูงกว่าบริษัทของคนในชาติเอง กล่าวคือในบริษัทต่างชาติระดับบริหารและคนงานมีฝีมือ มีรายได้สูงกว่าพวกไร้ฝีมือถึงร้อยละ ๒๕๗ และ ๑๑๗ ตามลำดับ ส่วนบริษัทของคนภายในชาติเอง คิดเป็นร้อยละ ๑๔๘ และ ๕๕ ตามลำดับ Sarkar ชี้แจงว่า “สาเหตุหนึ่งเป็นเพราะว่าบริษัทต่างชาติมีทุนมากกว่า ช่างงานกว่าถึงกว่า ความต่างระดับในค่านี้อาจมีสูงกว่าบริษัทภายในชาติ นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะอุปสรรคทางค่านีสังคม เชื้อชาติและการเมือง ในสังคม ประเทศ ด้อยพัฒนาที่ปราศจากการแข่งขัน เนื่องจากมีการเลื่อนชั้นทางสังคมน้อย อุปสรรคเหล่านี้ จึงเป็นสาเหตุของความแตกต่างทางรายได้ ความมั่งคั่ง อำนาจทางสังคม ตำแหน่งและสิทธิพิเศษที่เต็มไปด้วยความไม่เท่าเทียมกันในสังคม”^{๓๔}

เมื่อมาพิจารณาถึงสถานะภาพ ของสตรี ในโลกทุกวันนี้ เห็นควรตั้งข้อสังเกตว่า “การชู้ครีค แรงงานหญิงและเด็กอย่างรุนแรง เป็นไปได้เพราะ

ความยากจนของครอบครัวกรรมกร เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ความเจริญเติบโตทางการเกษตรต่ำ การขยายตัวของระบบตลาดเข้าไปในชนบททำให้เกิดการอพยพเข้าสู่เมืองมากขึ้น ปริมาณแรงงานโดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือจึงเพิ่มขึ้นเร็วกว่าความต้องการทำให้มีการกดค่าแรง แรงงานหญิงและเด็กในฐานะผู้หารายได้ เสริม ในครอบครัว จึงมีราคาต่ำ สิ่งที่พวกเขาทำได้คือการหารายได้พิเศษเพื่อบรรเทาความทุกข์ยากลำบากของครอบครัว เมื่อกรรมกรขาดการ รวมตัว ที่เข้มแข็ง ในสภาพ ที่มีการแข่งขันแย่งงานกันมากในหมู่พวกคนงานด้วยกันเอง บังคับจูงกันกล่าวนี้ ทำให้กลุ่มสังคมที่อ่อนแอกว่าถูกกดขี่ชู้ครีคเกินสมควร”^{๓๕}

การกดขี่ชู้ครีค แรงงานเด็กก่อนข้างรุนแรงในประเทศไทย และเพิ่งได้รับความสนใจจากสาธารณชนเมื่อไม่นานมานี้เอง มีรายงานหลายฉบับกล่าวถึงวิธีการที่ ผู้ปกครองทำสัญญากับเจ้าของโรงงาน ผู้ซึ่งเอาเด็กเหล่านี้ไปใช้บังคับ เด็กอายุระหว่าง ๑๑-๑๕ ปี ต้องทำงานถึง ๓๑๔ วัน ในปีหนึ่ง ๆ เพื่อแลกกับค่าจ้างเพียงประมาณ ๒๘๐ บาทต่อเดือน ในปี พ.ศ. ๒๕๐๖ มีการเปิดโปงว่า มีเด็ก ๕ ล้านคน หรือร้อยละ ๓๑ ของแรงงานทั้งหมดทำงานอยู่ และร้อยละ ๕๘ ของเด็กเหล่านี้เป็นหญิง เนื่องจากในภาคเกษตรและโรงงานที่รัฐเป็นเจ้าของ ได้รับการยกเว้นจากกฎหมายควบคุมสุขภาพและอนามัย ที่มงานานานาชาติที่ไปเยือนเมืองไทยพบว่าคนงานอยู่ใน สภาพทุกข์ยาก

^{๓๓} Ibid.

^{๓๔} Ibid.

^{๓๕} Ibid.

ลำบาก ทีมเจ้าหน้าที่จากองค์การกรรมากรรมระหว่างประเทศของสหประชาชาติมาเมืองไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ พบอันตรายจากอุตสาหกรรมที่มีต่อสุขภาพนาาประการ ได้แก่ ฝุ่นและควันจากตะกั่ว สารฟลูออไรด์และสิ่งที่ทำให้แพ้ รวมทั้งระบบระบายอากาศที่ไม่น่าเป็นที่พอใจ^{๓๖} หญิงที่ถูกขูดรีดเหล่านี้ ไม่เพียงแต่จะต้องต่อสู้กับสภาพดังกล่าวเท่านั้น การที่นายจ้างเข้ามายุ่งเกี่ยวทางเพศยังมีความเป็นไปได้สูงอีกด้วย

เมื่อ ผู้หญิง ถูกจัดว่าเป็น พวกแรงงานเสริมหญิงที่ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว จึงพบกับความเสียเปรียบนาาประการ มีการบันทึกไว้ว่าหญิงสูงอายุ ผู้เป็นหัวหน้าครอบครัว มีแนวโน้ม จะ อพยพ เข้าสู่เมืองกันมากขึ้น^{๓๗} พวกเธอมีความรู้ความชำนาญต่ำกว่าเพื่อนร่วมงานชายของเธอ คือได้รับการศึกษาสูงสุดเพียงชั้นประถมปีที่ ๔ แต่ส่วนใหญ่จะจบเพียงชั้นประถม ๑-๒ หรือไม่ได้เรียนเลย ในกลุ่มหญิงที่มีอายุน้อย และหญิงโสดที่ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ก็มีแนวโน้มเข้าเมืองกันมากขึ้น การตั้งท้องเป็นสาเหตุประการหนึ่ง ที่ผลักดันให้ผู้หญิงต้องย้าย

จากหลักแหล่งในชนบท จากรายงานผลการสำรวจเมื่อเร็ว ๆ นี้พบว่า ในประเทศไทย ผู้หญิงที่ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวมีสูงถึงร้อยละ ๑๘ ตัวเลขนี้ไม่รวมแม่ซึ่งยังโสด (ซึ่งคงกลายเป็นหัวหน้าครอบครัวไปโดยปริยาย)^{๓๘} กระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศโลกที่สาม ในเอเชียและแปซิฟิกเกิดขึ้นเร็วกว่าประเทศในภาคอื่น ๆ ของโลกทำให้มีพวกเร่ร่อนในเมืองมาก "หนึ่งในสามของพวกเร่ร่อนเหล่านี้ มีชีวิตอยู่ต่ำกว่าระดับความยากจนต่ำกว่าภายในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จะมีคนประเภทนี้เพิ่มขึ้นอีกถึงร้อยละ ๕๐ ถัดนั้นคนจนที่ว่างงานในเมืองนี้ แน่หน่อว่าจะต้องมีผู้หญิงซึ่งต้องเป็นผู้ดูแลครอบครัวอยู่ด้วย และถ้าสิทธิและความต้องการจำเป็นในฐานะหัวหน้าครอบครัว ไม่ได้ได้รับการยอมรับ โอกาสที่พวกเธอจะแข่งขันเพื่อให้ได้ค่าจ้างเท่าเทียมกับผู้ชายที่ว่างงานด้วยกันจะมีน้อยลงกว่าในปัจจุบันเสียอีก"^{๓๙}

Sarkar เขียนไว้ในรายงานของเขา ซึ่งทำการศึกษาในช่วง ๓ ปีที่ประเทศไทยว่างเว้นจากยุคเผด็จการทหาร น่าที่จะได้รับการหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในปัจจุบัน

^{๓๖} Elliott, *op cit.*

^{๓๗} N Youssef, M Buvinic, A Kudat, *Women in Migration ; A Third World Focus*, International Center for Research on Women, mimeo, Washington, DC, ๑๙๗๙.

^{๓๘} M Buvinic, N Youssef, Von Elm, *Women-Headed Households : the Ignored Factor in Development Planning*, AID (WID), mimeo. ๑๙๗๘ ; and Birdsall, M Greevey, *The Second Sex in the Third World : Is Female Poverty a Development Issue ?* AID (WID), mimeo, no date.

^{๓๙} Khin-Thi-Da Lwin, *Women Heads of Households : An Identification of Their Neglected Rights*, Asian and Pacific Centre for Women and Development, mimeo, Bangkok, ๑๙๘๐ The statistics given here are the most recent World Bank figures.

... เมื่อระดับ ค่าจ้าง ของ หญิง และ เด็ก ค่า
ค่าจ้าง ของผู้ชาย ก็พลอยถูกกด ให้ต่ำลง ไป
ด้วยและมีแนวโน้มว่า จะมีการจ้างผู้หญิง
และเด็กเข้าแทนที่ผู้ชาย การที่อัตราค่าจ้าง
ต่ำจะทำให้ประสิทธิภาพการผลิตลดลง เป็น
อุปสรรคต่อการเจริญเติบโต ทางอุตสาหกรรม
ชั้ตขวางความก้าวหน้าทางเทคนิค
ของประเทศ เพราะไม่เกิดการใช้เครื่องมือ
เครื่องจักรและเพราะเด็ก ๆ มาอยู่ในโรงงาน
เสียแทนที่จะไปอยู่ในโรงเรียน การที่คน
ส่วนมากยากจน อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้และ
ไร้การศึกษา ระดับความเจริญทางเทคนิค
ของประเทศจะเพิ่มขึ้น ได้ยาก ตลาดภายใน
ประเทศจะยังคงคับแคบ และไม่เป็นที่น่า
สนใจต่อผู้ลงทุนทำการผลิตเครื่องจักร การ
ส่งออกยังคงลำบาก เพราะประสิทธิภาพแรง
งานต่ำ ความแตกต่างทางความมั่งคั่งอำนาจ
และสถานะจะเพิ่มมากขึ้น คนรวยจะรวย
ขึ้น ประคไปสู่วิถีที่ฟุ่มเฟือยจะเบียดกว้าง
สำหรับเขา ความยากจนของชนชั้นกรรมกร
ในเมืองและชนบท จะบีบให้ลูกสาวของเขา
ต้องไปหาเลี้ยงชีพโดยวิธีใด ๆ ก็ตาม ที่จะ
สามารถช่วยให้เธอ แลครอบครัว อยู่รอดได้
โครงสร้างทางศีลธรรมของสังคม จะถูกบั่น
ทอนหนักขึ้น ในไม่ช้าสังคมอยู่ศีลธรรมใน
ลักษณะนี้จะไปสู่ความแตกร้าง ความแตก
แยกในสังคม การหยุ่คหนึ่งและความเสื่อม
ทรามทางศีลธรรม เป็นผลที่จะต้องเกิดขึ้น

อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าความช่วยเหลือ
จากต่างประเทศ จะช่วยให้ ประเทศ รอคทัน
จากการถูกทำลายอย่างสิ้นเชิงได้ ก็จะเป็น
เพียงชั่วคราวเท่านั้น^{๔๐}

๕. การขยายตัวของทุนในชนบท

การตก คุณค่า ของ ผู้หญิง ใน สังคมไทย และ
สถานะที่เหนือกว่าของผู้ชาย เบียดโอกาสให้กับการ
ธุรกิจแรงงานหญิง เมื่อมีการ ทำประเทศ ให้เป็นสมัย
ใหม่ ความแตกต่างในประสิทธิภาพการผลิตของชาย
และหญิง (และความแตกต่างทางด้านค่าจ้าง) มัก
จะเข้าใจกันว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ แทนที่จะเข้าใจ
ว่าเป็น เรื่อง ของ การศึกษาฝึกฝน อบรม Ester
Boserup ได้เขียน ไว้ในเรื่องผู้หญิงและแรงงาน
ของเธอว่า “ความถึกที่ว่าหญิงโดยธรรมชาติคือย
กว่าชายนั้นแพร่กระจาย ในโลกทั้งที่กำลังพัฒนาและ
ที่มีความเจริญทางอุตสาหกรรมแล้ว.... ในชุมชน
ที่เด็กผู้หญิงถูกสอนว่าคนคือยกว่าเด็กผู้ชาย และ
เด็กผู้ชาย ได้รับการฝึกฝน อบรม ให้มีความ สามารถ
และคุณสมบัติเหนือกว่าหญิง ในแง่การ ได้รับเข้าทำ
งานในภาคสมัยใหม่ หญิงที่ก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงาน
ย่อมรู้ ตึกคือยกว่าและขาดความมั่นใจอย่างหลีกเลี่ยง
ไม่ได้ จึงไม่น่าแปลกใจเลยที่หญิงจะแสวงหาความ
มั่นคงด้วยการยึดอาชีพที่ถึกกว่าเหมาะสมกับคน และ
เพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่เข้าไปแข่งกับผู้ชายในงาน
สาขาที่เป็น ที่ยอมรับกันว่า เหมาะสำหรับ ผู้ชายมาก
กว่า ผู้หญิงจึงกระจุกตัวอยู่ในงานพยาบาล ครู

^{๔๐} Sarkar, op cit.

เป็นจำนวนร้อยละ ๗๖ และ ๓๓ ตามลำดับ ขณะที่งานบริหารมีผู้หญิงเพียงร้อยละ ๙”^{๔๑}

เรามักจะเห็นกันอยู่บ่อยๆว่า ในประเทศไทย ผู้หญิงและผู้ชายเท่าเทียมกัน คำกล่าวนี้ก็ไม่ใช่จะไม่จริงเลยทีเดียว ผู้หญิงมีสิทธิเท่าเทียมกับผู้ชายในการทำมาหาเลี้ยงครอบครัวแก่ Boserup พบว่า เป็นเรื่องน่าเสียดายที่การขยายตัวของทุนเข้าไปใน ชนบท มักจะ ทำให้ สถานภาพ สังคม ของผู้หญิงตกต่ำลง การขยายตัวของทุนมีผลกระทบต่อผู้หญิงดังนี้

ผลการสำรวจ สถานภาพสตรี ในเขต ชนบท ๒ เขตในประเทศไทยพบว่า สำหรับชนบททั้งหญิงและชาย การหาเลี้ยงครอบครัวเป็นเรื่องหลัก ดังนั้น ปัญหาและความต้องการ จำเป็นของผู้หญิงมีส่วนสัมพันธ์โดยตรง กับปัญหาและความ ต้องการจำเป็นของครอบครัวอย่างแยกกันไม่ออก พิจารณาในด้านนี้จะเห็นว่าการปลดปล่อยสตรี (women's liberation) เป็นความคิดต่างชาติ เพราะสำหรับหญิงไทยในชนบทและในเมืองส่วนใหญ่ สิ่งที่สำคัญที่สุดอันดับแรกคือการหาเลี้ยงครอบครัว^{๔๒} ถ้าเรามองสถานะ ของผู้หญิงไทย ในปัจจุบัน จากความคิดดังกล่าว เราต้องตั้งคำถามว่า ในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ผู้หญิงจะสามารถช่วยหาเลี้ยงครอบครัวของเธอได้มากน้อยแค่ไหน ในการค้นหาคำตอบ จำเป็นต้องทบทวนถึงบทบาทของหญิงในการผลิตทางการเกษตรซึ่งเป็นกระดูกสันหลังทางเศรษฐกิจของชาติตลอดมา

เนื่องจากจำนวนประชากรมากขึ้น มีผลทำ

ให้ที่ดินในการทำมาหากินลดลง จึงจำเป็นต้องใช้วิธีการผลิตที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในสภาพที่การฝึกฝนอบรมวิชาการผลิตทางการเกษตร สมัยใหม่ให้แก่ชาวนายังทำได้จำกัด ผู้ชายในฐานะที่ได้รับการยอมรับกันว่าเป็นหัวหน้าครอบครัว จึงเป็นชนกลุ่มแรกที่ได้รับการฝึกฝน ดังนั้นเมื่อระบบการผลิตสมัยใหม่เพิ่มมากขึ้น ช่องว่างระหว่างชายและหญิงจะห่างกันมากขึ้น ขณะที่ผู้ชายผูกขาดวิธีการผลิตสมัยใหม่ผู้หญิงคงรู้แต่เพียงวิธีการผลิตดั้งเดิม ซึ่งนอกจากจะใช้เวลามากแล้วยังให้ผลผลิตต่ำ ผู้ชายในฐานะผลิตพืชเศรษฐกิจ จะได้รับการ สนับสนุน ทางด้านวิจัยและการลงทุนจากรัฐบาล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต เงินที่ได้จากพืชเศรษฐกิจทำให้สามารถลงทุนต่อเพื่อปรับปรุงการผลิต การให้ความสำคัญกับชายขณะทีลดสถานภาพ หญิงใน กระบวนการ ผลิต สมัย ใหม่ ใน หลาย ประเทศ เป็น สิ่งที่ Boserup ได้ทำการศึกษาไว้อย่างละเอียด ทีใดทีวิธีการผลิตสมัยใหม่และเครื่องมือทันสมัย ได้รับการเผยแพร่โดยผู้บริหารจากประเทศเจ้าอาณานิคมและโดยที่ปรึกษาทางเทคนิคชาวต่างชาติ ผู้หญิงมักไม่ได้รับการสนใจ ทั้งนี้เป็นเพราะความเชื่อดั้งเดิมของที่ปรึกษาเหล่านั้นที่ว่า การพัฒนาการผลิตทางการเกษตร มีความ จำเป็น ต้องแทนที่ แรงงาน หญิงด้วยชาย ประเทศในเอเชียอาคเนย์เช่นไทย มีผู้หญิงเกี่ยวข้องในการผลิตทางการเกษตรมาก การให้การศึกษ อบรมทาง เทคนิค ใหม่ ๆ แก่ พวกเขา เป็นสิ่งสำคัญ เพราะพวกเขาถือคนส่วนใหญ่ใน การเกษตร การศึกษาในเขตชนบทในประเทศไทย

^{๔๑} See Table ๑๙, Boserup, *op cit.*

^{๔๒} Survey Report : Thammasart University, *op cit.*

ทั้งสองแห่ง เป็นหลักฐานแสดงถึงความต้องการ
ดังกล่าว และชี้ให้เห็นว่าความสนใจของผู้หญิงเองก็
มีมาก^{๔๓}

ในสมัยก่อน การผลิตเป็นไปเพื่อเลี้ยงชีพ
แค่อำนาจเดียว การปลูกข้าวมีลักษณะการผลิตที่ทำ
ให้ผู้หญิงและผู้ชายต้องทำงานเท่ากัน ผู้ชายอาจ
ทำงานหนักกว่า แต่ก็เพียงเฉพาะฤดูกาลใด ผู้หญิง
ทำงานที่ต้องใช้เวลาและความละเอียดละออมากกว่า
คือถอนกล้าและหว่านกล้า เมื่อผู้ชายถูกเกณฑ์
แรงงานในระบบศักดินา ผู้หญิงต้องรับภาระเลี้ยงดู
ครอบครัวและดูแลไถนาตลอด ผู้ชายทำงานตาม
ฤดูกาล ทำให้มีเวลาพักผ่อนหาความสำราญ ขณะที่
ผู้หญิงต้องใช้แรงงานตลอดเวลาและตลอดปี

เมื่อการผลิตเปลี่ยนไปจากเพื่อเลี้ยงตัวเป็น
ผลิตเพื่อเงินค่าจ้าง อันเนื่องมาจากการสูญเสียที่
ดิน และการขาดแคลนทรัพย์สินที่ส่งลงทุน ในที่ดิน
แต่ระบบการแบ่งงานกันทำ ระหว่างชาย และหญิงไม่
เปลี่ยนแปลง แม้แต่ครอบครัวที่ทำอุตสาหกรรมใน
ครัวเรือนก็ตาม ในอุตสาหกรรมระดับครัวเรือนที่
ผลิตเพื่อตลาดท้องถิ่น การแบ่งงานกันทำและความ
รับผิดชอบ ระหว่างเพศ ไม่ค่อยตายตัว เหมือนใน
อุตสาหกรรมที่มีการจัดการสูงแบบสมัยใหม่ ความ
ชำนาญงานต่างๆ ภายในอุตสาหกรรม ภายในครัว-
เรือน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอายุมากกว่า^{๔๔}
ดังนั้น ทั้งหญิง และชาย จึงเป็นผู้ช่วย ในบาง โอกาส

ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดของการผลิต และบุคคลที่มีความ
เชี่ยวชาญในการผลิตชนิดนั้น ๆ

เมื่อเกิดกระบวนการ พัฒนาประเทศ ให้เป็น
สมัยใหม่ การทำนา อุตสาหกรรมครัวเรือนและ
การค้าขนาดเล็กย่อย จะเปลี่ยนเป็นการค้าและอุตสาหกรรม
ขนาดใหญ่ ประสิทธิภาพการผลิตของผู้หญิง
จะถูกกระทบกระเทือนอย่างมาก ถึงได้กล่าวมา
แล้วว่า ผู้หญิงเป็นส่วนประกอบสำคัญของกำลัง
แรงงาน ส่วนใหญ่อยู่ในการเกษตรทำงานใน
ครอบครัวโดยไม่ได้ค่าจ้าง Boserup ชี้แจงสาเหตุ
ของการเปลี่ยนแปลงว่า “เมื่อเศรษฐกิจพัฒนาไป
กำลังงานจะเพิ่มมากขึ้น คนทำงานกันไม่ได้มากขึ้น
เพราะภาคเศรษฐกิจ สมัยใหม่ เติบโตไม่ทัน กับการ
หักตัวของภาค(เกษตร) ที่มีผู้หญิงทำงานอยู่มาก^{๔๕}
อัตราส่วน ของผู้หญิงใน กำลังแรงงาน ที่ทำได้ลดลง
แม้ว่าในภาคสมัยใหม่จะมีผู้หญิงอยู่มากขึ้น

ขณะที่ Boserup ทำการวิเคราะห์นั้น มี
ผู้หญิงคิดเป็นร้อยละ ๕๑ ของกำลังแรงงานทั้งหมด
ในภาคเกษตร และร้อยละ ๕๖ ในภาคการค้าและ
พาณิชย์ แต่เนื่องจากประเทศไทยพัฒนาอย่างเร็ว
ช้า คือ ภาคเกษตรลดลงจากร้อยละ ๔๐.๕ ของ
ผลผลิตมวลรวมของชาติในปี ๒๕๐๓ เหลือร้อยละ
๓๐.๕ ในปี ๒๕๑๔^{๔๖} ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
ดังต่อไปนี้

^{๔๓} Ibid.

^{๔๔} Boserup, *op cit.*

^{๔๕} Ibid.

^{๔๖} Michael Cook, *Female Labour Force Participation, Modernity and Fertility in Rural Thailand*, PhD Thesis, Brown University, ๑๙๗๗.

เมื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจทำให้ผู้ชายเลิกจากการทำการเกษตร ชายของในคลาคและงานบริการ มาทำงานในภาคทันสมัย ผู้หญิงและครอบครัวต้องติดตามชายผู้สามีไปในเมือง ทำให้ผู้หญิงถูกคัดออกจากรานภาคเกษตร การค้าขายและบริการไป โดยไม่มีโอกาสที่จะไต่งานอื่นๆ มาทดแทนอย่างเพียงพอในภาคทันสมัยที่ยังมีขนาดเล็กอยู่และมักจะจ้างผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ทำให้จำนวนหญิงที่ได้ทำงานทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปลดลง ถึงแม้ว่าอัตราส่วนของผู้หญิงที่ทำงานในภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยจะเพิ่มขึ้น ขณะที่ผู้หญิงที่ทำงานในภาคอื่นคงเดิม^{๔๗} Boserup ก็คิดว่าคงเป็นไปได้ที่จำนวนหญิงที่ได้ทำงานจะลดลงเรื่อย ๆ จนกว่าภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยจะขยายเท่ากับภาคอื่น ๆ เมื่อถึงเวลานั้นผลทางลบเรื่องการจ้างแรงงานหญิงเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจึงจะลดลงได้^{๔๘}

เมื่อการอพยพเข้าเมืองทำให้ความสามารถในการหารายได้ของผู้หญิงลดลง คุณจะมีผลทำให้ฐานะครอบครัวอึดอัดมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันการเดินทางเป็นร้อย ๆ กิโลเมตรเข้าสู่กรุงเทพฯ ก็สามารถนำครอบครัวชนบทเหล่านั้นก้าวกระโดดเข้าสู่โลกทางเทคนิคชั้นสูงที่ได้ผ่านกระบวนการปฏิบัติพัฒนาโดยมนุษยชาตินับเป็นเวลาหลายศตวรรษ^{๔๙} การอพยพโยกย้ายดังกล่าวมีสาเหตุมาจากค่าจ้างที่สูงกว่าในเมืองเป็นเครื่องดึงดูด และเป็นเพราะได้เลิก

ล้มการทำมาหากินแบบดั้งเดิมหรือโดยการรับจ้างสำหรับพวกเขาว่า ไร่ที่กินที่นับแต่จะประสบความยากลำบากมากขึ้นทุกที การอพยพเข้าสู่เมืองนี้ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของพวกเขาอย่างสิ้นเชิง แต่ก่อนเขาสามารถใช้แรงงานสร้างบ้านของตนเอง เก็บเกี่ยวจับปลา หาอาหาร น้ำและเชื้อเพลิงได้เอง ภายในเมือง กิจกรรมเพื่อหาเลี้ยงตัวในลักษณะดังกล่าวแทบเป็นไปไม่ได้ ถ้าเขาโชคก็ได้งานทำ ค่าจ้างก็จะหมดไปกับการซื้อหาสิ่งจำเป็นในการมีชีวิตอยู่ ซึ่งบางครั้งก็แทบจะไม่พอเนื่องจากค่าครองชีพสำหรับพวกเร่ร่อนในเมืองสูง พวกนี้จึงช่วยกันสร้างกระท่อมทำจากวัสดุตามแก่จะหาได้จากที่ต่าง ๆ เช่น ตามกองขยะ เขามาประกอบกันเป็นบ้านอยู่กันอย่างแออัดตามที่ขึ้นและแฉะแห่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพฯ สภาพเช่นนี้ทำให้ทั้งชายหญิงและทุกคนในครอบครัวเสียชีวิต มีชื่อที่น่าสังเกตคือ ผู้อพยพมักไม่ใช่กรรมกรแต่เป็นคนว่างงานหรือพวกสูญเสียที่ดิน แต่ไม่จำเป็นว่าจะรวมอยู่ในกำลังแรงงานด้วย^{๕๐} เพราะฉะนั้น ในความเป็นจริงนี่คือลักษณะที่ผู้หญิงรวมกันเป็นกองทัพแรงงานเสริมสำหรับภาคอุตสาหกรรมในประเทศไทย

ปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในขบวนการทำให้ประเทศให้เป็นสมัยใหม่ คือ ขณะที่ผู้หญิงที่ทำการค้าขายเอง เช่น แม่ค้าขายในคลาค ขายอาหารและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ ประกอบกันเป็นร้อยละ ๖๐ ในประเทศไทย ในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ผู้หญิงที่

^{๔๗} Boserup, *op cit*

^{๔๘} *Ibid.*

^{๔๙} *Ibid.*

^{๕๐} Cook, *op cit.*

ทำงานมีเพียงร้อยละ ๒๒ และมักจะไต่ถามประเภท
ต่ำสุด Boserup ชี้แจงว่า “การแบ่งงานกันทำใน
ลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดช่องว่างในประสิทธิภาพ
การผลิตและรายได้ระหว่างชายและหญิงในภาคการ
ผลิตเดียวกัน ช่องว่างนี้จะห่างกันมากขึ้นเรื่อย ๆ
เพราะผู้หญิงที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมสมัยใหม่
จำนวนน้อยนี้ทำงานไว้ฝีมือเป็นส่วนใหญ่”^{๕๑}

ในประเทศที่กำลังพัฒนาทุกประเทศ ผู้หญิง
แทบจะไม่ได้รับการฝึกฝนให้เป็นแรงงาน มีฝีมือทาง
อุตสาหกรรมเลย ในกรุงเทพฯ อุตสาหกรรมยาสูบ
จ้างผู้หญิงมากกว่าผู้ชายถึง ๒ เท่า จ่ายค่าแรงต่ำสุด
เพียง ๓๐๐ บาทต่อเดือนเท่านั้น^{๕๒} Boserup ชี้ว่า
ประเด็นสำคัญที่ต้องเน้นคือ การแบ่งบทบาทของ
หญิงและชายในลักษณะดังกล่าวพบได้ในเศรษฐกิจ
เมืองสมัยใหม่เท่านั้น ไม่พบในเศรษฐกิจการผลิต
แบบครัวเรือนเพียงเลี้ยงชีพ หรือการผลิตเพื่อตลาด
ในอุตสาหกรรมการผลิตแบบครัวเรือนระดับหมู่บ้าน^{๕๓}

อย่างคึกที่สุดที่ผู้หญิงจะได้รับคือการฝึกฝนให้
ทำงานเฉพาะอย่าง เช่นการผลิตชิ้นส่วนในอุตสาหกรรม
อิเล็กทรอนิกส์ “Semi-Conductors” ซึ่งเป็น
อุตสาหกรรมที่เติบโตเร็วที่สุดและก้าวหน้าที่สุดทาง
เทคนิคในเอเชียอาคเนย์ “Semi-Conductors”

^{๕๑} Boserup, *op cit.*

^{๕๒} Sarkar, *op cit.*

^{๕๓} Boserup, *op cit.*

^{๕๔} *Changing Role of Southeast Asian Women : the Global Assembly Line and the Social Manipulation of Women on the Job*, Southeast Asia Chronicle, No ๖๖, ๑๙๗๗ and Pacific Research, Vol. ๙, No ๕๖, ๑๙๗๘ (joint issue).

^{๕๕} *Ibid.*

เป็นสมองของผลิตภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ทั้งหมด
ซึ่งมีการใช้มากทั่วโลก เช่น เครื่องคิดเลขขนาด
กระเป๋าสตางค์ ของเล่นอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด คอมพิวเตอร์
และเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ ระเบิดและระบบควบคุม
เรือรบเป็นต้น ของฟุ่มเฟือยเหล่านี้ผลิตขึ้นมาจาก
การชุกชุมแรงงานของผู้หญิงในเอเชียอาคเนย์ ศูนย์
ข้อมูลแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เบ็คเคอเมือ
ไม่นาน มานี่ว่าผู้หญิงในภูมิภาคนี้ กำลังถูกดึง เข้าสู่
เศรษฐกิจโลกโดยผ่านอุตสาหกรรมต่างชาติ ๒ ประ
เภทคือ Semi-Conductors และไฮเทค^{๕๔} บริษัท
เหล่านี้มีศูนย์อยู่ที่สหรัฐ เป็นบริษัทข้ามชาติที่รับการ
สนับสนุนอย่างมากจากรัฐบาลสหรัฐ ธนาคาร
โลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ และธนาคาร
เพื่อการพัฒนา ซึ่งให้เงินจำนวนมากแก่การสร้าง
โครงสร้างพื้นฐาน ที่จำเป็นแก่ ประเทศ เอเชียอาค
เนย์ เพื่อรองรับผู้ลงทุนต่างชาติ การพัฒนาอุตสาหกรรม
ที่มุ่งผลิตเพื่อส่งออก เป็นยุทธวิธีที่หลีกเลี่ยงการ
เข้าแทรกแซงทางทหาร เพื่อต่อต้าน คอมมิวนิสต์ใน
ภูมิภาค ที่ปรึกษาสหรัฐจากกองบริการให้การปรึก
ษาเกี่ยวกับการพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด
เป็นคนร่างแผนเรียกร้องไปทั่วโลก ให้มีการลงทุน
ในด้านอิเล็กทรอนิกส์^{๕๕}

บริษัทเหล่านี้ แสวงหาแหล่งแรงงานราคาถูก

ถูกทวิภูมิภาค ปัจจุบันนี้อุตสาหกรรมประเภทดังกล่าวพัฒนามากที่สุดในมาเลเซีย ประเทศอื่น ๆ ก็คือ สิงคโปร์ ไทย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซียก็ถูกรวมอยู่ในวงจรรีเสิร์ชเทคโนโลยีนี้นักด้วยโดยเริ่มต้นที่กาลิฟอร์เนีย เรื่อยมาถึงฮ่องกง ไต้หวัน เกาหลีใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และกลับไปที่กาลิฟอร์เนียอีกทีหนึ่ง

รัฐบาลประเทศเล็ก ๆ เหล่านี้เปิดประตูต้อนรับการลงทุนประเภทใช้แรงงานเป็นหลักอย่างกระตือรือร้น เจ้าหน้าที่มาเลเซียคนหนึ่งให้ความเห็นว่า Semi-Conductors น่าสนใจเป็นพิเศษเพราะว่า “มันขยายตัวเร็ว และเข้ามาใช้แรงงานคนของเรา”^{๕๖} ในอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย ความยากจนและการว่างงานเท่ากับเป็นการเตรียมบริการแรงงานราคาถูกให้การผลิตดังกล่าว

รูปแบบการซูดรีดแรงงาน ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างซับซ้อน และสูงสุดในมาเลเซียโดยใช้ประโยชน์จากความเชื่อโบราณในคุณสมบัติกฤตสตรีที่สงบเสงี่ยม เชื้อฟิง อ่อนโยน มีอารมณ์อ่อนไหว และมีความปรารถนาทางเพศ ซดละเดียวกันก็สร้างชีวิตโรงงานซึ่งแตกต่างไปจากชีวิตในสังคมดั้งเดิมมาก... การให้ความสำคัญกับการรักษาวนตลงส่วนตัว ย่อมองความเป็นกฤตสตรีเป็นเครื่องแสดงความกลัว ความรู้สึกอิสระพึ่งตนเองและความสามัคคีที่คาดว่า จะต้องเกิดขึ้นในหมู่คนงาน ในสังคมที่ผู้ชายเป็นใหญ่ในเอเชียอาคเนย์ การที่ผู้หญิงจำนวนมากต้องเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมที่ก้าวหน้าอย่างฉับพลัน อาจ

ทำให้เกิดความสำนึกในความเสมอภาคแห่งเพศอย่างแรงกล้าในหมู่พวกเธอ ดังนั้น นโยบายบุคคลาการที่ได้รับการวางแผนอย่างระมัดระวัง จึงเป็นไปเพื่อป้องกันสิ่งเหล่านี้^{๕๗}

ผู้จัดการโรงงานซึ่งส่วนมากเป็นชาวอเมริกัน มักจะเป็นหัวเรือใหญ่จัดประเภทคนงาน เปิดสอนทำอาหาร แนะนำการใช้เครื่องสำอาง เล่นเบาสเปกเทบอลกับทีมของบริษัท จุบผู้ชนะการประกวดนางงาม และเข้าร่วมในกิจกรรมบันเทิงเหล่านี้ในด้าเมืองไทยมีเสถียรภาพ และอุตสาหกรรมขยายตัวเหมือนมาเลเซีย หญิงไทยคงต้องพบปรากฏการณ์ในลักษณะเดียวกัน

อุตสาหกรรม ประเภทนี้ รับคนงาน ที่ยังสาว มีการศึกษา (ระดับมัธยม) เท่ากับว่าปัญหาการว่างงานในประเทศเหล่านี้ไม่ได้รับการช่วยเหลือเท่าใดนัก เนื่องจากเฉพาะคนงานที่มีคุณสมบัติดังกล่าวเท่านั้นที่ถูกดึงเข้าในกำลังแรงงาน ที่สำคัญคือไม่มีเทคนิคใดๆ ได้รับการถ่ายทอด เข้าไปสู่เศรษฐกิจของท้องถิ่น หญิงสาวเหล่านี้โดยปกติไม่ต้องการช่วยเหลือครอบครัวมากเท่าไร ค่าจ้างของเธอจึงถูกกดให้ต่ำ และสามารถถูกไล่ออกจากงานได้โดยไม่มีปัญหามากนัก การได้คนงานออกโดยง่ายเป็นปัจจัยสำคัญต่อโรงงานอิเล็กทรอนิกส์ เพราะงานเช่นนี้แต่ละคนทำได้ชั่วคราวเท่านั้น เนื่องจากว่าหลังจากสามสี่ปีที่คนงานต้องมองผ่านกล้องจุลทรรศน์ คาของพวกเธอจะเริ่มพรว้า ทำให้ไม่สามารถทำงาน

^{๕๖} Ibid.

^{๕๗} Ibid.

ได้ครบตามโควตา บริษัทหวังว่าพวกเธอจะแต่งงาน และลาออกไป อย่างไรก็ตามเมื่อถึงเวลาที่เธอไม่เหมาะสมกับงานอีกต่อไปแล้ว เธอก็จะถูกไล่ออก อยู่ดี^{๕๘} คนงานไม่ได้รับการบอกเล่าถึงอันตรายที่เกิดจากสารเคมีซึ่งทำให้ตาเสียได้

ดังนั้น การที่หญิงเหล่านี้ต้องทำงานแลกกับเงินประมาณ ๑๘ บาทต่อวัน ทำให้ตาของเธอต้องเสียไปทีละน้อย (ยังไม่มีการศึกษาลงไปว่า สารเคมีเหล่านี้ อาจทำให้เกิดโรคใดได้บ้าง) สองสามปีหลังจากนั้น ก่อนอายุ ๓๐ เธอจะถูกไล่ออกจากงาน โดย ไม่มีความรู้ใด ๆ คิดควไปทำงานอื่น นอกจากบางที่เธออาจเป็นโสเภณีได้ เพราะในระหว่างทำงานที่โรงงาน ได้มีการสนับสนุนให้เธอออกซำอ่อนนอนได้ส่วน รู้จักใช้เครื่องสำอาง ทุกตัว ๆ ไปก็คือ เธอได้รับการสนับสนุนให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมโลก ซึ่งเลือกเอาได้ระหว่างเครื่องสำอางแอดอนหรือแมร์ควอนท์ โปสเตอร์ของ จอห์น ทราโวต้า และเสียงเพลงจากแซทเทอร์เคย์ ไนท์ ฟิวเจอร์ ที่เบ็ดลอดมในโรงงาน ผู้หญิงเหล่านี้ถูกแปรไป เป็นตุ๊กตาเซ็กซ์ แบบตะวันตกอย่างช้า ๆ^{๕๙} ในไทยและฟิลิปปินส์ ได้มีการเรียกร้องให้มีการสร้าง อุตสาหกรรมประเภทที่จะได้เงินตราต่างประเทศอย่างง่ายและรวดเร็ว นั่นก็คือ อุตสาหกรรมโสเภณี ซึ่งเป็นทรัพย์สิน “ที่มั่นคงของชาติ”

^{๕๘} Ibid.

^{๕๙} Ibid.

^{๖๐} Tourism and Prostitution, ISIS International Bulletin, No ๑๓, Geneva, ๑๙๗๙.

^{๖๑} Far Eastern Economic Review, January ๑๙๗๗.

๖. โสเภณี

ผู้หญิงจากชนบทเดินทางเข้ากรุงเทพฯทุกวัน ทำให้กองกำลังแรงงานเพิ่มขึ้น สำหรับอุตสาหกรรมในเมืองหลวง พวกเธอเข้ามาอย่างไม่ได้รับการฝึกฝน ไร้ฝีมือและการศึกษาคำ อาจมีหนทางทำงานหลังซดหลังแข็ง เพื่อแลกกับ ค่าแรง ซึ่งก็แทบ ไม่พอ ยังชีพ หนทางที่เบ็ดที่เธอคือขายร่างกาย กรุงเทพฯ มีหญิงทำงาน ๒๕๑,๑๑๑ คน ประมาณว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน เป็นโสเภณีร้อยละ ๗๐% ของโสเภณีเป็นกามโรค เท่ากับว่าร้อยละ ๓๐% ของกำลังแรงงานหญิงในกรุงเทพฯ บ่อยเป็นกามโรค เนื่องจากการหาเลี้ยงชีวิต^{๖๐} การมีโสเภณีจำนวนมากเป็น หลักฐาน แสดงว่า เกิดวิกฤตการณ์ขึ้น ใน ภาคเกษตรและอุตสาหกรรมพื้นบ้าน^{๖๑} เมื่อมีแรงงานจำนวนมาก นักลงทุนทั้งในประเทศและต่างชาติ สามารถรวมหัวกันกดค่าแรงงานหญิง ผู้หญิงที่เข้ามาในเมืองหลวงจึงมัก ถูกบีบ ให้เข้าไปอยู่ในธุรกิจโสเภณี หรือที่ร้ายกว่านั้น บางที่ถูกพ่อแม่ขายขาดไปเลยเพื่อความอยู่รอดทางเศรษฐกิจของครอบครัว

สอง พี่งพวกเธอพูดคุบังเพื่อควว่าได้เกิดอะไรขึ้นกับพวกเธอ “หนูเกิดที่อุดร แม่หนูก็ยังอยู่ที่นั่น พ่อทำงานในร้านแก๊สเครื่องยนต์ เงินเดือนของพ่อใช้เลี้ยงลูก ๑๐ คน เพราะอย่างนั้นหนูถึงได้เรียนแค่ ป. ๔ หนูหางานทำไม่ได้อยู่หลายปี

ก็ได้แค่ช่วยงานบ้าน หลังจากนั้นก็มีเพื่อนมาชวนให้หนูมากรุงเทพฯ ครั้งแรกหนูได้งานทำเป็นคนเสิร์ฟในภัตตาคารแห่งหนึ่ง แต่งานหนักและได้เงินเพียง ๕๐๐ บาทซึ่งแทบไม่พอกิน หนูจึงมาทำงานทำในบาร์ พ่อแม่ยังไม่รู้เรื่องนี้ หนูไม่รู้ว่าพ่อแม่จะคิดอย่างไรถ้ารู้เข้า แต่หนูไม่มีทางเลือกอื่น”

น้อยอายุ ๒๐ ปี ทำงานในโรงงานแบคทีเรียเวลากลางวัน กลางคืนหารายได้ด้วยการหาสุก้าในบาร์และกาแฟ “หนูได้ค่าแรงวันละ ๒๕ บาท ไม่พอกำใช้จ่าย เงินเพียงแค่นี้หนูจะจ่ายค่าเช่าบ้าน ค่าอาหาร ค่ารถเมล์และค่าอื่น ๆ ได้อย่างไร ทั้ง ๆ ที่หนูเป็นคนตระหนี่อยู่แล้ว” เธอมาจากอยุธยา พ่อแม่และน้องอีก ๘ คนยังอยู่ที่นั่น โดยที่เธอให้เงินเลี้ยงดู “หนูต้องหาเงินตอนกลางคืน เพื่อส่งเงินไปช่วยทางบ้าน หนูไม่อยู่ในห้อง เพราะจะได้มีโอกาสไปทำงานตอนกลางคืน”^{๖๒}

สิ่งที่สถิติผู้หญิงในกำลังแรงงานไม่ได้ชี้แจงไว้ด้วยก็คือ มีหญิง (และชาย) จำนวนมากที่ต้องทำงานหลายอย่าง เช่นน้อยทำงานตอนกลางวัน และเป็นโสเภณีตอนกลางคืน คนขับรถแท็กซี่หารายได้พิเศษเพื่อเสริมรายได้ที่ไม่พอเพียงด้วยการเป็นแมงคา สิ่งนี้ดูจะเป็นสาเหตุที่อธิบายว่าทำไมสถิติแรงงานหญิงในภาคอุตสาหกรรมจึงไม่ตรงกับสถิติอื่น ๆ เกี่ยวกับผู้หญิง

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและโสเภณีเป็นระชากรรมของแผ่นดินแห่งความงาม ยุคเต็ม ทางตะวันออกเช่นไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ มีนักท่องเที่ยวจำนวนถึง ๑.๒ ล้านคน มาเมืองไทยและเพิ่มเป็นสองเท่าในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นอันดับสาม คือ ๒๒๐ ล้านเหรียญสหรัฐ รองจากข้าวซึ่งทำรายได้ ๒๕๐ ล้านเหรียญ และน้ำตาล ๒๖๐ ล้านเหรียญ ในฟิลิปปินส์ มีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่น ๒๐๐,๐๐๐ คน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ร้อยละ ๘๕ ของจำนวนนี้เป็นผู้ชายที่มาแสวงหาหญิงนอกประเทศ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๕ มีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่น ๗๓,๘๘๓ คนเข้ามาเที่ยวประเทศไทย เป็นผู้ชายถึงร้อยละ ๘๑.๗ ผู้ชายญี่ปุ่นใช้บริการผู้หญิงได้หวัน เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ และไทย จนเป็นที่เรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า “สัคว์กามารมภ์” นอกเหนือจากการเป็น “สัคว์เศรษฐกิจ” ที่รู้จักกันอยู่ก่อนแล้ว^{๖๓}

ถ้าใคร ไปเดิน ในเยอรมัน ตะวันตก หรือเนเธอร์แลนด์ทุกวันนี้ ที่สำนักงานท่องเที่ยวก็จะสามารถขอรายละเอียดเรื่องการพักผ่อน “ชนิดใหม่” ในตะวันออก นั่นก็คือ “เซ็กซ์ทัวร์” ในเมืองไทย นักเขียนชายในแฟรงค์เฟิร์ต เขียนเยินยอผู้หญิงเอเชียว่า “ไม่มีความปรารถนาจะปลดปล่อยตัวเอง แต่เต็มไปด้วย ความรู้สึกเว้าร้อน และให้ความอบอุ่นนุ่มนวลลึกลับกำมะหยี่”^{๖๔} ดูเหมือนว่าชบวนการปลด

^{๖๒} Bangkok Post, August ๒๐๗, ๑๙๗๗/๗.

^{๖๓} Huang Chuanming Sayonara, Tsaichian, Taiwan, ๑๙๗๔.

^{๖๔} ISIS, op cit.

ปล่อยศกรีที่เข้มข้นขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว ก่อให้เกิดผล ซึ่งนำความ โชคร้าย มาสู่ผู้หญิง ในโลกที่สาม ผู้ชายตะวันตกดูเิน ๆ เหมือนกับจะปรับตัวเข้ากับกรเรียกร้องขอความเคารพจากหญิงร่วมชาติได้ แต่มาเมืองไทยและฟิลิปปินส์เพื่อธุรกิจ “ออก-ไม่แห่งตะวันออก” การโฆษณาเรื่องกรท่องเที่ยวซึ่งมักปรากฏเสมอในนิตยสารกามารมณ บอกรับแก่ผู้ชายว่า “พวกเขาจะอยู่อย่างราชาในกรุงเทพฯ พร้อมด้วยหญิงที่สวยงามที่สุดแห่งตะวันออกนี้อยู่เคียงข้าง คู่ชาราวไทยก็จะไม่เรียกร้องอะไรมาก ดังนั้นคนไทยไม่ต้องกลัวว่าจะ ไปเมืองไทยโดยเสียเปล่าชายที่ประสบปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์ที่... ในกรุงเทพฯ เขาจะสามารถเลือกผู้หญิงสาวได้เป็นร้อย ๆ ด้วยการจ่ายเงินเพียงเล็กน้อย จะทำให้คุณรู้สึกเหมือนว่าเป็นคอนฮวนผู้ยิ่งใหญ่”^{๖๔} รูปลีของหญิงไทยที่กำลังนวดพุงแกงกึ่งกึ่งอ้างของชาวยุโรปหรืออเมริกัน หรือกำลังนั่งคร่อมบรคาคอนฮวน และจอห์นแวร์นทั้งหลายสามารถดึงดูดชาวต่างชาติให้มาเที่ยวเมืองไทย “โลกที่เต็มไปด้วยความสุขดังที่สุด” ที่ “ความเป็นไปได้มีอย่างไม่จำกัด” ทุกอย่างเกิดขึ้นได้ในดินแดนแห่งความแปดก๊ประหลาดนี้โดยเฉพาะเรื่องผู้หญิง แต่กระนั้นก็ยังจะมีปัญหา สำหรับผู้มาเยือนที่จะหาสถานที่ที่ดูใจเพื่อเสพความบันเทิงใจที่ยังไม่เคยพบเห็น แต่โรซีจัดการให้คุณได้ “เป็นครั้งแรกที่คุณสามารถจูงตัว

ไปเที่ยวเมืองไทยพร้อมกับความบันเทิงทางกรรวมอยู่ในราคาหนึ่ง” นี่เป็นคำโฆษณาชิ้นหนึ่งจากโรซีรายเซน สำนักกรท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในเยอรมัน^{๖๕}

เมื่อไม่นานมานี้ มีเรื่องที่เป็นที่สนใจของมหาชนเรื่องหนึ่งคือ เมืองไทยมีการส่งสินค้าออกชนิดหนึ่งคือ ผู้หญิง เซ็กซ์ทัวร์เสนอขายบริการพิเศษในรูปเบ็คเสร็จ คือ รวมตั๋วเครื่องบิน โรงแรม มีหญิงให้เลือกและจ้คผู้หญิงให้ พวกสำนักกรท่องเที่ยว เช่น เนกคอมาน และคริสโตเฟลในเยอรมันตะวันตก ด้วยความร่วมมือจากสำนักกรท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายไทย โดยมีสำนักกรจัดการกรงานในฮ่องกง สิงคโปร์ ญี่ปุ่นและเยอรมันตะวันตก ฮอลแลนด์และญี่ปุ่น ช่วยอำนวยความสะดวกมากขึ้น ด้วยการจ้คพิมพ์แคตตาลอกภาพสีไว้บริการให้ลูกค้าเลือกกรรยาในอนาคตถึงบ้าน มีการเสนอแบบฟอร์มให้กรกรและระบุลักษณะ ผม อก... เพื่อสำนักกรตัวแทน จะได้นำผู้หญิงที่ถูกรสนิยมมาบริการได้ ถ้าแขกไม่พอใจกับหญิงที่จ้คมาให้ เมื่อมาถึงเขาจะ สามารถไปหาเขาเอง ได้ แถวพัฒนาพงศ์หรือโรงแรมแกรช ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “ตลาดเนื้อสด” นี้คือสิ่งที่กรุงเทพฯ “เมคคะแห่งกาม” มีไว้เสนอตนเอง

ไอดีต รายงานเรื่องสำนักกรจัดการกรแข่งขันว่า Interpart Company ในเยอรมันเป็นองค์กรใหญ่ องค์กรหนึ่งซึ่งมีธุรกิจในประเทศไทย^{๖๖} และกำลัง

๖๔ Ibid.

๖๕ Ibid.

๖๖ Ibid.

จะขยายไปในประเทศค้ำพัฒนาอื่น ๆ บริการจัดหาผู้หญิงในราคาค่าบริการสูง เมื่อลูกค้าเลือกผู้หญิงจากแคตตาลอกได้แล้ว เขาจะต้องจ่ายเกือบ ๔,๐๐๐ กิตเคอร์ เป็นค่าเดินทางและที่พักในกรุงเทพฯ และอีก ๓,๐๐๐ กิตเคอร์ เป็นค่าบริการของบริษัท ๖๗ (๑ กิตเคอร์ เท่ากับประมาณ ๔ บาท) ผู้ชายที่รับบริการท่องเที่ยวมาจากที่ต่าง ๆ กัน สายการบินอาเซีย บรรทุกผู้โดยสารเต็มลำทุกวันอาทิตย์จากฮามสเคอร์ทัมมุ่งสู่กรุงเทพฯ เครื่องบินที่นำผู้โดยสารเหล่านี้กลับประเทศได้ชื่อว่า 'สายด่วนโกโนเรีย' อนาคตของผู้หญิงไทยที่แต่งงานด้วยวิธีนี้ ไม่อาจจะคาดไปได้ ส่วนมากพูดภาษาอังกฤษไม่ค่อยได้ ภาษาอื่นนั้นไม่ต้องกล่าวถึงผลประโยชน์ที่พอเห็นได้ คือความสะดวกสบายทางวัตถุถ้าเธอให้บริการเป็นที่พอใจ และทำให้ความฝันที่นำเขาไปสู่ดินแดนตะวันออกเป็นความจริง แต่บ่อยครั้งที่เคียวที่ผู้หญิงถูกซื้อไปแต่งงาน ถูกใช้ให้ทำงานเป็นโสเภณีในต่างแดนสถานทุกไทยในกรุงบอนน์รายงานว่า มีการนำหญิงไทยเข้าประเทศเยอรมันปีละ ๒,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้ ๑,๐๐๐ คน กำลังทำงานเป็นโสเภณี^{๖๘} ส่วนที่เหลือแม้จะไม่ต้องขายร่างกายเพื่อเลี้ยงตัวเอง และครอบครัวในเมืองไทย แต่แรงงานของเธอก็กำลังถูกขูดรีดไป พวกเขาถูกบีบให้ต้องออกนอกประเทศเพราะที่บ้าน ไม่มีงานให้เธอทำ สิ่งที่ประเทศใหม่ของเธอจะให้ได้ก็เป็นเพียงงานซึ่งนำปรารถนาน้อยที่สุด

ครั้งหนึ่ง ชายชาวฮอสเตรียส่งหญิงไทยให้บริษัทเยอรมัน ลูกค้าชาวคัทและเคนมาร์ก ด้วย

ราคา ๒,๐๐๐ กิตเคอร์ พวกเขาซื้อเธอไปให้แมงคาเช่าคือ เคียวและ ๕,๐๐๐ มาร์ก บวกเงินมัดจำ ถ้าหญิงเหล่านี้ทำงานไม่เป็นที่น่าพอใจ ก็เอาหญิงคนอื่นในเตลาค้าทาสมาแทนที่ ถ้าเป็นการซื้อขายราคาจะตกราว ๒๐,๐๐๐ มาร์ก เพื่อเลี้ยงการศึกษามของเจ้าหน้าที่ ผู้หญิงจะถูกขายให้นายจ้างจากคนหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่ง เส้นทางการค้าและวิธีการใหม่ๆ ได้รับการคิดค้นขึ้นอยู่เสมอ เช่น จ้างกระเทยด้วยอัตรา ๑๐,๐๐๐ มาร์กไปกรุงเทพฯ เพื่อไปแต่งงานกับหญิงไทยและ "ทิ้ง" เธอไว้ใหญ่ยุโรป^{๖๙}

การค้าหญิงไทยเป็นที่สนใจของคนไทยก็เมื่อเกิดกรณีหญิงทูทวนกเป็นไม้ ซึ่งเป็นลูกคนหนึ่งในเก้าคนของชวานาเช่าที่ โดยได้รับความช่วยเหลือจากกรมประชาสงเคราะห์ถูกบีบบังคับให้เป็นโสเภณีในเยอรมัน และได้ถูกส่งตัวกลับประเทศหลังจากที่สามารถหลบหนีจากพ่อเล้าชาวเยอรมันมา^{๗๐} แต่โดยทั่วไปรัฐบาลไทยแทบจะไม่ได้พยายามลดการค้าค้านี้ลงไปเลย และไม่มีกัการป้องกันชื่อเสียงของประเทศ ในฐานะที่เป็นแหล่งบันเทิงทางการเลย รัฐบาลได้แต่ประกาศว่าโสเภณีเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ดังนั้นเท่ากับว่าเราไม่มีปัญหาเรื่องนี้ แต่ที่จริงก็ไม่เป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจอะไรเมื่อมองดูความสำคัญของรัฐกิจการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจไทย (แม้ว่าจะทำให้เศรษฐกิจเคิบเคแค่มัพัฒนาก็ตาม) ข้าราชการ นักการเมือง ตำรวจและบุคคลอื่นอีกจำนวนมากมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับกิจการนี้

ฐานะที่ผิดกฎหมายของโสเภณี ทำให้เธออยู่

๖๗ Bangkok Post, September ๑๗, ๑๙๗๗.

๖๘ ISIS, op cit.

๗๐ Bangkok Post, May ๒๐ and June ๑๗, ๑๙๗๗.

ในสภาพสิ้นหวังและง่ายต่อการกดขี่ขูดรีด เธอไม่สามารถฟ้องร้อง หรือได้รับการปกป้องจากกฎหมายหรือสังคมได้เลย แม้จะถูกทำร้ายทารุณประการใด คำพิพากษาอันเดียวที่เธอจะได้รับก็คือ ความรู้สึกสมน้ำหน้า ความลักลั่นระหว่างกฎหมายกับความเป็นจริงในสังคม เป็นสิ่งธรรมดาเหลือเกิน ในสังคมไทยที่มีความแตกต่างกันอย่างยิ่งเช่นนี้

ความจำเป็นที่ต้องหาเลี้ยงตัวเอง ในลักษณะเช่นนี้ทำให้หญิงโสเภณีต้องหยาบกระด้าง เพราะลูกค้าของเธอ โดยเฉพาะสัตรีกามารมณ์ญี่ปุ่นและเนกเลจมาน (นักท่องเที่ยทางเพศชายยุโรป) แสวงหาบริการราคาถูกในเมืองไทยตามคำโฆษณา หญิงเหล่านี้จึงถูกกดขี่เป็น ๒ ชั้น คือในฐานะเป็นคนเอเชียและเป็นผู้หญิง สำหรับผู้ชายญี่ปุ่นเป็นที่รู้กันดีว่า เขารู้สึกว่าตัวเองเหนือกว่าเอเชียเผ่าและเพศอื่น ๆ

หญิงคนหนึ่งมีราคาประมาณ ๑๒.๕๐ เหรียญสหรัฐต่อคืน ถ้าเข้าเป็นอาทิษย์ราคาต่อรองได้ถึง ๕๐ เหรียญ รายได้ของเธอเองประมาณ ๔๐ เหรียญต่อเดือน ถ้าค่าบิ๊คปาก และคอร์บิชั่นเป็นเรื่องธรรมดาในชีวิตประจำวันในกรุงเทพฯ ใน "กิจการค้าเนื้อสด" อาชีพนี้เป็นพิเศษ ผลประโยชน์ถูกแบ่งปันหลายทอด ตั้งแต่สำนักงานท่องเที่ยว โรงแรม เจ้าของบาร์ พวกจัดทัวร์และแมงคา เด็กในโรงแรมที่เคาเตอร์ และบ็อยต่างก็เรียกเอาส่วนแบ่งด้วยไม่ว่า

ในโรงแรมเล็กหรือใหญ่ในกรุงเทพฯ แต่ผลประโยชน์ก้อนใหญ่จริง ๆ ถูกขูดออกนอกประเทศ โดยพวกสำนักงานท่องเที่ยวต่างประเทศ บริษัทการบิน และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าหาสประเภทนี้^{๗๑}

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มีการประมาณเรื่องอุตสาหกรรมในกรุงเทพฯ ว่า ค่าจ้างค่าสุดท้ายจำเป็นแก่การครองชีพเท่ากับ ๕๐๕ บาท^{๗๒} คำนีราคาสินค้าอุปโภคบริโภคขึ้นจากร้อยละ ๕.๔ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นร้อยละ ๒๐๓.๗ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ภายในปีเดียวราคาอาหารขึ้นมาเป็นร้อยละ ๑๑.๕ ในปีทีแล้ว รายได้เฉลี่ยของโสเภณีเท่ากับ ๘๐๐ บาท ดังนั้นแม้จะมีการคอร์บิชั่นและลูกค้าหลายทอด เธอก็มีรายได้พออยู่รอดได้ ประมาณว่าครอบครัวสองล้านครอบครัวในกรุงเทพฯ มีชีวิตอยู่ได้เส้นแบ่งความยากจน คือมีรายได้ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาทต่อเดือน^{๗๓} ความยากจนและการว่างงานเพิ่มมากขึ้น ค่าครองชีพก็สูง แหล่งเสื่อมโทรมที่คนจนพักอาศัยอยู่ได้เพียงข้างศูนย์การค้าชานชาดัยักษ์ และโรงแรมนานาชาติ อาชญากรรมที่เพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ สภาพเหล่านี้ทำให้กรุงเทพฯ กลายเป็นเมืองที่มีความปลอดภัยน้อยที่สุดในโลกเมืองหนึ่ง องค์การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกำลังกลัวว่า อาชญากรรมในกรุงเทพฯ จะกลายเป็นอุปสรรคต่อกิจการท่องเที่ยวในอนาคต

^{๗๑} ISIS, op cit.

^{๗๒} Sarkar, op cit.

^{๗๓} ISIS, op cit.

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประเทศที่เป็นเจ้าแห่งการท่องเที่ยวทั้งสามประเทศ คือ ไทย ฟิลิปปินส์ และเกาหลีใต้ เป็นประเทศที่เคยมีฐานทัพสหรัฐตั้งอยู่ในระหว่าง ๑๒ ปีที่ทหารอเมริกันเข้ามาอยู่ในประเทศไทย “คอกไม้และทุ่งหญ้าสีเขียว” (ช่อง) สุกขึ้นราวกับคอกเห็ดรอบ ๆ ฐานทัพและคามถนนหลายแห่งในกรุงเทพฯ ฯ นับตั้งแต่กลางคริสต์ทศวรรษที่ ๒๕๑๓ เป็นต้นมา บาร์ ไนต์คลับ อับอบนวด ซ่องและโรงแรมเกิดขึ้นมากมายต้อนรับทหารอเมริกันตามโครงการ “พักผ่อนและบันเทิง” หรือการพักผ่อนจากการไปตั้งระเบิดนาปาล์มในอินโดจีน ฐานทัพส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามสถิติคนที่ทำงานพิเศษ (ผู้เห็นว่า หมอนวดและผู้ให้ความบันเทิง) ในฐานทัพที่อุครแห่งเดียว มีดังนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑-๑๒๔๖ คน ปีพ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๒ คน ปีพ.ศ. ๒๕๑๓-๑๔/๓๘ คน และปี พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๖/๒๔๓ คน ผู้ศึกษาเรื่องนี้เขียนไว้ในรายงานซึ่งพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ว่า ในปีพ.ศ. ๒๕๑๕ จำนวนคนงานดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นเป็น ๗,๐๐๐ คนในปีพ.ศ. ๒๕๑๗^{๑๔}

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรหนึ่งในสามของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งเท่ากับ ๑๔ ล้านคน มีอัตราการเพิ่มประชากรสูงกว่าที่อื่นทั่วประเทศ คือ ร้อยละ ๓.๖ ต่อปี และมีรายได้เฉลี่ย

ต่อหัวต่ำกว่าภาคอื่น ๆ คือในปี ๒๕๑๒ เป็นเพียงร้อยละ ๒๕ ของภาคกลาง เมื่อมีทหาร เครื่องมือ และเงินของอเมริกันรวมอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก จะเกิดความขัดแย้งในค่าจ้างและวิธีการดำเนินชีวิต ระหว่างพวกที่ทำงานกับอเมริกันและผู้ที่ยังติดข้องอยู่กับ ระบบเศรษฐกิจ ในท้องถิ่น หมอนวดสามารถทำรายได้ถึง ๓๐,๐๐๐ บาทในการทำงานหนึ่งปี (ไม่เป็นที่แน่ชัดว่าจำนวนนี้รวมค่านายหน้าที่ต้องหักให้เจ้าของ โรงอบอบนวดแล้วหรือไม่ แต่เมื่อถูกจากสถิติอื่น ๆ ไม่น่าเป็นไปได้ว่าเธอจะมีรายได้เกินกว่าครึ่งหนึ่งของเงินจำนวนนี้) ขณะที่แรงงาน ไร้ฝีมือ ใน โรงงาน ทอกระสอบมีรายได้เพียง ๑๕,๐๐๐ บาท ถ้ากล่าวเกี่ยวกับการค้าฐานทัพสหรัฐในประเทศไทยต่อไปจึงสมควรได้รับการพิจารณา “เมื่อการใช้จ่ายทางทหารของประเทศหนึ่งซึ่งมีกองทัพประจำอยู่ในประเทศอื่นเกินร้อยละ ๔๐ ของมูลค่าสินค้าออกของประเทศเจ้าบ้านหรือเท่ากับผลผลิตมวลรวมของท้องถิ่นหนึ่ง อิทธิพลทางเศรษฐกิจสังคมของประเทศนั้นจะมีมากจนเห็นได้ชัด... ขณะที่ทหารต่างชาติเข้ามาเป็นเวลาจำกัด... เหตุการณ์เมื่อเร็ว ๆ นี้แสดงว่า โครงสร้างทางสังคมไทยได้ถูกเปลี่ยนแปลงตลอดไป โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”^{๑๕}

^{๑๓} ISIS, *op cit.*

^{๑๔} Boonkong Hunchangsih, 'Economic Impact of the US Military Presence in Thailand ๑๙๖๐-๗๒', series of articles in *The Nation*, Bangkok, ๑๕๗๔.

^{๑๕} Elliott, *op cit.*

หลังการถอนฐานทัพในปี ๒๕๑๔ คนว่างงานเฉพาะที่เป็นหญิงประเภทเดียวมีจำนวนมหาศาล เราไม่มีตัวเลขที่แน่นอนว่าพวกที่ทำงาน “พิเศษ” ที่อพยพเข้ากรุงเทพ ฯ มีจำนวนเท่าใด หมอนวศ แถวฐานทัพที่อุดร ไม่ได้เป็นคนในท้องถิ่นนั้นทั้งหมดมีเพียงร้อยละ ๒๓.๕ เท่านั้นที่มาจากอุดรร้อยละ ๓๓.๗ มาจากจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และร้อยละ ๑๓.๑ ไปจากกรุงเทพ ฯ ร้อยละ ๑๔.๑ จากจังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง และร้อยละ ๑๕.๒ จากภาคเหนือ^{๗๖} ถ้าฐานทัพเหล่านี้ถอนออกไปทีละฐาน คนเหล่านี้คงอาศัยการย้ายจากฐานหนึ่งไปอีกฐานหนึ่ง แต่การถอนไปอย่างสิ้นเชิงในปี ๒๕๑๔ ทำให้พวกนี้ต้องเข้าสู่ฐานภาค “บริการ” เพื่อหาทางประกอบอาชีพเดิมต่อไป แม้บางคนที่ไม่ได้เป็นโสเภณีที่ฐานทัพ เมื่อไปคึกคักกับอำนาจเงินอเมริกัน ชีวิตของพวกเขาก็เปลี่ยนไป ส่วนใหญ่ต้องพบกับความยากลำบาก ในการปรับตัวจากความรู้สึกแปลกแยกที่เกิดจากวิธีการขายแรงงานของเธอเพื่อหาเลี้ยงตัวเองและครอบครัว หลังจากที่อเมริกันออกไป พวกเธอถูกทอดทิ้งเป็นขยะสังคมโดยปราศจากทางเลือกอื่นใดเหลือไว้ให้นอกจากเข้ามาในกรุงเทพ ฯ ไม่มีสถิติว่าพวกที่เป็นเมียทหารอเมริกันและลูกที่ถูกทอดทิ้งมีจำนวนเท่าใด แต่เข้าใจว่าคงมีจำนวนมาก

เมื่อเดินทางจากพม่ามาถึงกรุงเทพ ฯ ในปลายทศวรรษที่ ๒๕๑๓ คุณเหมือนว่าสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้พื้นผิวสังคมดั้งเดิมแห่งนี้คือ การถูกอิทธิพลอเมริกันเข้าครอบงำอย่างเต็มที่ จี โย และ

หญิงไทยที่พยายามเลียนแบบอเมริกันในชุดกระโปรงสั้นๆ ถุงน่องตาข่ายดำและรองเท้าบูท เคนซิงก์ไฮวอยู่ท่ามกลางอุณหภูมิตั้งแต่ ๕๐-๑๐๐ องศาฟาเรนไฮท์ที่สุกแล้วผู้หญิงได้กลายเป็นวัตถุสำหรับการแลกเปลี่ยนทางการค้าในเกือบทุกสังคม เพียงแต่รูปแบบและวิธีการแลกเปลี่ยนเท่านั้น ที่พัฒนาตึกชั้นสูง โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก การเข้ามาของลัทธิพ่อค้าอเมริกัน และระบบทุนนิยมอย่างง่ายภายในสังคมที่มี การแบ่ง กลุ่มชนชั้น สดุดัน กันลง ไปในเอเชียเช่นไทย ได้ปลดปล่อยพลังที่กักขังขูดรีดในรูปแบบการผูกมัดทางจารีตประเพณีไทย

๑. พุทธศาสนา

ความกึกก้องเค็มไม่ได้ช่วยบรรเทาการตกคุณค่าของผู้หญิงแต่อย่างใด ตรงข้ามกลับเป็นสาเหตุและเครื่องส่งเสริมเรื่องคังถ่าว หญิงไทยและพม่า (อยู่ในสังคมพุทธนิกายเถรวาทเช่นเดียวกัน) ถูกอบรมให้อยู่ในกรอบ ความประพฤติที่กำหนดไว้สำหรับเพศหญิง การฝ่าฝืนไปจากนี้คือเป็นความเสื่อมเสียทั้งกายและวาจา ผู้หญิงถูกสอนไม่ให้ลอกแล็กเหลี่ยมชายช้ำเสียงขวา แต่ต้องมองตรงหน้าในระยะใกล้ เมื่อผู้ชายมาพูดจาชวนลามหรือไปในที่สาธารณะ ไม่ว่าจะปฏิบัติตัวอย่างไรก็ถือว่าให้ทำแล้ว ดังนั้นผู้หญิงจึงเรียนรู้จักทำตัวสงบเสถียร สดุดายตา ใตหน้าาก และปกปิดร่างกาย ประสพการณ์และความรู้สึกคังถ่าว ยังคงเป็นที่จำกันได้ ในยุโรปและสหรัฐ ที่ซึ่งยังคงยอมรับกันว่าผู้หญิงดำเนินคนเคียวจะตกเป็นเป้าของหนุ่ม คนอง หรือชายผู้

^{๗๖} Ibid.

เปล่าเปลี่ยวได้ง่าย แต่เสียงของสตรีได้ก้องขึ้นแล้วที่
นั้น ในไม่ช้าหญิงในโลกที่สามคงจะมีวีรสติเสียงของเธอบ้าง

ศาสนาพุทธนิกายหินยานมีอิทธิพลอย่างทรง
พลังในสังคมไทยเป็นเวลากว่า ๑๐๐ ปีมาแล้ว คน
ไทยร้อยละ ๘๕ นับถือพุทธ พุทธศาสนาเป็นปรัชญา
แห่งการไม่ยึดมั่นในตัวตน เน้นความมกน้อย
สันโดษ ซึ่งเป็นความรับผิดชอบส่วนบุคคล ใช้
การทำสมาธิเป็นหลักปฏิบัติไปสู่ การ บรรลุ อรหันต์
และนิพพาน ในขั้นนี้จะมีเรื่องเกี่ยวข้องกับทางโลก
น้อยมากจนกระทั่งไปถึงนิพพานในที่สุด นิพพาน
เป็นเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธที่คนจำนวนมากไม่ยอม
คิดว่าเป็นนามธรรมเกินไป ไกลจากสภาพที่เป็น
จริงและยากที่จะหยั่งถึง ดังนั้นพุทธศาสนาที่คน
ส่วนใหญ่เชื่อกันจึงเป็นการ ผสม ผสาน อย่าง จำเป็น
ระหว่างการปฏิบัติที่มีราก มา จาก อินเดีย และ ความ
เชื่อของคนไทยโบราณเรื่องภูตผี และเป็นเครื่อง
ปลอบประโลมใจ ความคิดเรื่องชาติหน้าและนิพ
พานซึ่งเป็นเป้าหมาย ที่เป็น สัจยุดกษณ์ ได้รับ การ
แปลอย่างตรงตัวและเชื่อว่าเป็นเป้าหมาย ที่สามารถ
ไปถึงได้ทันที เช่น การเกิดใหม่ภายหลังชีวิตใน
สถานะที่สูงกว่า ซึ่งอาจเป็นสวรรค์หรือชีวิตที่ดีกว่า
มันคงกว่า

ความเชื่อและคุณค่าทางพุทธศาสนามีอิทธิ
พลต่อความคิดเรื่องชีวิตในชาตินี้ เชื่อกันว่าวิถี
ชีวิตในชาตินี้ถูก กำหนด โดย บุญกรรม ที่ทำแต่ชาติ
ปางก่อน แต่ละคนยังคงเวียนว่ายตายเกิดบนหนทาง
ไปสู่นิพพานอันยากลำบาก การกระทำในชีวิตแต่

ละช่วงถือเป็นการสร้างบุญหรือบาป ดังนั้นชีวิตของ
แต่ละบุคคลจะถูกมองว่าได้ถูกกำหนดให้ได้รับความ
สำเร็จมากน้อยต่างกัน สุดแต่ว่าจะใกล้ความหลุด
พ้นมากน้อยเท่าใด ผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน
จะกำหนดฐานะทางสังคม ความมั่งคั่งและอำนาจ
ของบุคคลในปัจจุบัน กรรมมีส่วนกำหนดเพศกวัย
การเกิดเป็นหญิงแสดงว่าทำบุญไว้ไม่พอ เนื่องจาก
กฎแห่งความมกน้อย สันโดษ ครอบงำ การ ไร้อำนาจ
ประจำวันในโลกนี้อยู่ ทักษะเรื่องความค้ำชูหรือ
เหนือกว่าและความคิดเรื่อง (ความแตกต่าง) ทาง
สถานะหรือความสำเร็จ ที่ดำรง อยู่ จึงได้รับการยอมรับ
อย่างเต็มที่ เนื่องจากศาสนาพุทธมีกำเนิดท่าม
กลางวัฒนธรรมและปรัชญาอินเดีย จึงรับเอาความ
กลัวและความดิกลับของสตรีเพศ ซึ่งเป็นความเชื่อ
ของทางฮินดูไว้ด้วย เชื่อกันว่าพระมनुผู้ให้กำเนิด
กฎหมายอินเดียโบราณเป็นผู้กล่าว ข้อความ ค่อไปนี้
“เป็นธรรมชาติของผู้หญิงที่ค่อนข้างอ่อนชาย...เพราะ
ฉะนั้นผู้ฉลาดต้องไม่ประมาท เพราะผู้หญิงสามารถ
ชี้นำโลกไปในทางที่ผิด ไม่ว่าจะเป็นคนโง่หรือผู้มี
การศึกษา เธอสามารถทำให้เขาเป็นทาสความ
ปรารถนาและความโกรธ จึงไม่ควรนั่งในที่เปลี่ยว
กับแม่ น้องสาวหรือลูกสาว เพราะจิตหล่อนมีอำนาจ
และสามารถควบคุมได้แน่แท้ผู้คงแก่เรียน”^{๗๗} ผู้
หญิงจึงถูกจัดให้เป็นสิ่งค่าติดกับ โลก วัตถุ และมายา
ผู้ชายเป็นผู้ฝ่าโลกมายา ออก มา ได้ และ เขา ตัว ออก
จากโลกทางกายภาพเพื่อเข้าสู่โลกแห่งจิตภาพ

สังคมไทยถูกครอบงำด้วยความแตกต่างทาง
ฐานะเป็นชั้นลดหลั่นกันลงมา ซึ่งแสดงออกใน
มารยาททางสังคม ภาษาและจำนวนที่ใช้โดยชนชั้น

^{๗๗} G Buhler, The Laws of Manu, Motilal Banarsidass, Delhi, ๑๙๗๑.

ต่าง ๆ ความแตกต่างทางสถานะสะท้อนโลกจักรวาลทางพุทธ คือ ชั้น สูง ประกอบด้วย เทวดา และ เทพ ส่วนชั้นต่ำเป็นที่อยู่ของมนุษย์ วิญญาณ สัตว์ และ บีศาจ ส่วนจักรวาลของไทยที่เขียนไว้ในศตวรรษที่ ๑๕ จักผู้หญิงไว้ระดับต่ำสุดของสิ่งมีชีวิตทางโลก ขณะที่อาณาจักรชั้นสูงเป็นที่อยู่ของพราหมณ์ "ไม่มีสักคนเกี่ยวข้องเป็นผู้หญิง ไม่มีพราหมณ์คนใดที่หน้าเหมือนผู้หญิง และไม่มีพราหมณ์ที่รู้สึกถึงการเป็นผู้หญิงสักคนเกี่ยวข้อง"^{๗๘}

ในชั้นมนุษย์ยัง แบ่ง ออก เป็น ๒ พวกใหญ่ คือ คนธรรมดา กับ "องค์" องค์ ได้แก่ พระสงฆ์ พระพุทธรูป กษัตริย์ และ เจ้าฟ้า การที่ชายธรรมดาเป็นพระสงฆ์ก็จะได้เลื่อนชั้นโดยอัตโนมัติ ผู้ชายทุกคนจึงได้รับการส่งเสริมให้เป็นพระสงฆ์ อย่าง น้อย ครั้งหนึ่งในชีวิต ที่ดีที่สุดคือต้องเป็นนาน ๆ เพราะฉะนั้นผู้ชายร้อยละ ๕๐ จะบวชอย่างน้อยช่วงหนึ่งในชีวิต และในแง่จะมีผู้ชายหนึ่งในทุกๆ ๕๐ คน อาจ จะอยู่ในสมณเพศ^{๗๙} การเป็นพระสงฆ์เป็นวิธีเลื่อนชั้นทางสังคมที่ดีที่สุดและเป็นการเพิ่มบุญ

ผู้หญิงไม่ได้รับสิทธิไปถึงนิพพาน โดยวิธีนี้ หลังสิ้นพระพุทธรเจ้าและสาวกแล้ว ไม่มีกฎรับผู้หญิงเข้าเป็นสงฆ์ ในยุคที่ พระพุทธรเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ผู้หญิงไม่สามารถเข้าถึงพระเวทย์ อย่างไรก็ตาม พระพุทธรเจ้าได้เปิดทางเลือกให้ผู้หญิงที่นอกเหนือไปจากการแต่งงานและการเป็นแม่เป็นครั้งแรก คือ

การอนุญาตให้ผู้หญิงได้เรียนคำสอน อธิกัตถ์ให้แก่ การเรียนได้ แต่เมื่อมีกลุ่มภรรยาเวทหญิงซึ่งนำโดย พระมหาปชาบดี พระสัสสุ (แม่ยาย) ของพระองค์เองขอบวชเป็นภิกษุณี พวกเธอถูกปฏิเสธซ้ำแล้วซ้ำเล่า พระอานนท์ ซึ่งเป็นทั้งพระญาติและสาวกของพระพุทธรเจ้า เห็นใจหญิงเหล่านั้นที่อุทิศสัจใจจน ผอมบวช จึงขอร้องต่อพระพุทธรเจ้า จนในที่สุดได้รับอนุญาตให้ตั้งสำนักภิกษุณีได้ มีคำกล่าวที่เชื่อว่าออกจากรากพระพุทธรเจ้าว่า "อานนท์ ถ้าผู้หญิงไม่ได้รับอนุญาตให้ออกจากชีวิตครอบครัวเข้าสู่สภาวะไม่มีบ้านภายใต้คำสอนแล้ว ศาสนาบริสุทธิ์ จะอยู่ ได้นาน ถึง ๑,๐๐๐ ปี แต่เมื่อผู้หญิงได้รับอนุญาต ให้บวชแล้ว พระธรรม จะ อยู่ ได้แค่ ๕๐๐ปี"^{๘๐}

สำนักภิกษุณีตายไปพร้อมกับ พระพุทธรเจ้า และสาวกทั้งแปด แต่หญิงไทยทุกวันนี้เข้าวัดอย่างเจียบๆ ห่มผ้าขาวเรียกว่าแม่ชี หญิงภรรยาผู้ปราศจากบรรพชาเลือกถือศีล ๘ ข้อที่พระพุทธรเจ้าบัญญัติ ได้แก่ ไม่พูดปด ไม่ลักขโมย ไม่ยุ่งเกี่ยวทางเพศหรือเสพเครื่องคองของเมา ไม่กินอาหารหลังเที่ยงวัน ไม่ร้องรำทำเพลง ใช้น้ำหอม เครื่องสำอางและสิ่งปรุงแต่งใดๆ และนอนแค่บนเสื่อเท่านั้น ถึงแม้ว่าพระสงฆ์มีกฎปฏิบัติมากกว่าแม่ชี แต่แม่ชีก็ไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ คุ้ได้จาก "ศีลแปด" ที่ภิกษุณีต้องถือปฏิบัติใน

^{๗๘} Reynolds, op cit.

^{๗๙} Kirsch, op cit.

^{๘๐} Tathagata: 'The Suchness of All Things'; I B Horner, Women under Primitive Buddhism, Routledge and Sons, London, ๑๙๓๐.

ระหว่างที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่ และแม่ชีที่สังกัดธรรมยุติกซึ่งรัชกาลที่ ๔ ทรงเริ่มขึ้นต้องถือปฏิบัติ เช่น “แม่ชีบวสก็บวชบิ ก็จะต้องลุกขึ้นทำความสะอาดและทำหน้าที่ที่ควรต่อพระสงฆ์ โดยจะละเมิดมิได้ จะตกเขื่อนพระสงฆ์ก็ไม่ได้ แต่พระสงฆ์สามารถตกเขื่อนแม่ชีได้”^{๘๑} และแม่ชีต้องอยู่ต่างหากจากสงฆ์ภายในวัด ต้องดูแลเรื่องการเงินที่อาศัย ทำความสะอาดวัด รักษาโบสถ์และห้องทำสมาธิ มีคำฟ้องไทยเรียงรายสาเหตุที่ผู้ชายบวชอันได้แก่ ทำคามประเพณี หนีความยากจน หนีภรรยา เก็บเงิน กินอาหารดีกว่าที่บ้านหรือคามเพื่อน^{๘๒} บ่อยที่เกี้ยวผู้ชายเข้าสู่โบสถ์ของสงฆ์โดยไม่ต้องเสียความสุขสบายไป

เมื่อแม่ชีต้องดูแลรักษาวัด จึงมีเวลาศึกษาเล่าเรียนและบำเพ็ญเพียรภาวนาน้อย พระสงฆ์มีภารกิจประจำวันไม่เคร่งครัด เช่น บิณฑบาตในตอนเช้า ให้ศีลฆราวาสและฉันเพล จากนั้นสามารถทำงานอดิเรกหรือพักผ่อน และศึกษาตอนบ่าย อาบน้ำและสวดมนต์ก่อนเย็น เวลานอกเหนือจากนี้ พระสงฆ์จะทำอะไรก็ได้ตามความปรารถนาจะพักผ่อน บำเพ็ญภาวนา ทำกิจกรรมกับชุมชนหรืออยู่เฉยๆ ก็ได้ ครอบโคที่ไม่ไปเหลวเหลงก็
จะไม่ถูกตำหนิ ตามบทบัญญัติจะไม่มีใครมาเคียนหรือยุ่งเกี่ยวกับผู้ชาย^{๘๓} แม่ชีถ้าอยู่วัตรธรรมคาในชนบท การดูแลรักษาวัดก็ง่าย และมีเวลาบำเพ็ญ

เพียรภาวนาศึกษาเล่าเรียน และพัฒนาจิตวิญญาณได้หญิงเหล่านี้คงเชื่อความเชื่อทางพุทธศาสนาที่ว่าความเป็นหญิง ทำให้การพัฒนาทางจิตวิญญาณไม่ได้รับความเชื่อถือ สถานะของเธอในโลกสังฆวาสจึงต่ำมาก แม้พวกเธอจะไม่หวังอะไรไปมากกว่าการรำเรียนพระธรรมชั้นพื้นฐานและบำเพ็ญภาวนา แต่เราก็ได้ยินบ่อย ๆ ว่า พวกเธออุทิศตัวให้เรื่องเ็นมากกว่าพระสงฆ์ทั่วไปเสียอีก หลายคนได้รับความเคารพเชื่อถือในฐานะครู แม่ชีมีบทบาทที่สำคัญแก่ชีวิตชุมชนเช่นกัน เนื่องจากพวกเธอผ่านชีวิตฆราวาสมามาก เคยเลี้ยงครอบครัวมาแล้ว จึงสามารถให้คำแนะนำที่ปฏิบัติได้ และชี้แนวทางพัฒนาจิตใจแก่หญิงอื่นที่มาหาเพื่อรับการปลอบใจ

จึงเห็นได้ว่าภายใต้กฎเกณฑ์ทางพุทธซึ่งเป็นหัวใจของชีวิตคนไทย พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นชายได้รับสถานะสูงในสังคมทั้งทางโลก และทางธรรม แม่ชีอาจจะอุทิศตัวทางเ็นมากเท่า ๆ กัน แต่เพราะเป็นหญิง จึงได้รับอนุญาตให้เข้าได้แค่ชายแดนโลกแห่งสงฆ์เท่านั้น จึงเป็นการไม่สอดคล้องกับหน้าที่ที่เธอมีให้ชุมชน และการเสียสละที่เธอให้กับคำสอนของพระพุทธเจ้า

ยิ่งหญิงธรรมคาค่ายแล้ว เมื่อไปหาพระฐานะยิ่งต่ำกว่าพระสงฆ์มาก รัชกาลที่ ๔ กษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องมากที่สุดองค์หนึ่ง ได้บวชเป็นเวลา
กว่า ๒๗ พรรษา ก่อนเสวยราชสมบัติ ทรงเข้าใจว่า

^{๘๑} Ibid,

^{๘๒} B J Terweil, *Monks and Magic: an Analysis of Religious Ceremonies in Central Thailand*, Carzon Press, ๑๙๗๕.

^{๘๓} Jacobs, *op cit.*

สตรีเป็นอันตรายข้อศาสนาและรู้สึกว่าคุณหญิงบางคนมองพระเป็น “หมุ่ตอน” และทรงเกรงว่าพระจะบ้าไปเพราะผู้หญิงพวกนี้ถืออาถรรพ์วิยวน จนต้องออกจากศาสนามาแต่งงาน^{๔๔} ผู้หญิงได้รับอนุญาตให้เข้าใกล้พระได้ก็เฉพาะเวลาใส่บาตรเท่านั้น การใส่บาตรเป็นวิธทำบุญของภรรยา โดยปกติผู้หญิงมักจะทำหน้าที่ประจำวัน ส่วนผู้ชายนั้นต้องในโอกาสพิเศษจริง ๆ จึงจะทำ เหตุผลก็คือเพราะผู้หญิงต้องการบุญมากกว่าชาย จึงต้องอาศัยวิธีนี้สะสมบุญไว้^{๔๕}

การทำบุญในฐานะที่เป็นการสร้างบุญ (สปลังกรรม) เป็นส่วนประกอบสำคัญของชีวิตชาวพุทธ การยึดมั่นถือมั่นเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญ ยิ่งยึดมั่นถือมั่นมาก และถ่วงได้ ยิ่งได้บุญมาก การโกนผมหัวเหลืองเข้าบวชเป็นสัญลักษณ์ของการปฏิบัติบุญอันยิ่งใหญ่ เพราะเท่ากับว่าเขาเลิกความผูกพันทางสังคมและเอกลักษณ์ของตนเอง เป็นอิสระจากข้อผูกมัดทางครอบครัวและตายจากโลกฆราวาส บุญที่ได้จากการบวชนั้นเชื่อว่าจะแผ่ไปสู่แม่ผู้มากที่สุด แม้จะเคารพลูกและยกลูกให้กับ องค์การสงฆ์ เชื่อกันว่าหญิงสละทางโลกได้ยากกว่าชาย การเสียสละดังกล่าวเชื่อว่าเป็นที่มาของบุญอันพื้นฐาน ที่จะเกิดแก่หญิงตามทัศนะทางพุทธเชื่อว่า ผู้ชายพร้อมที่จะแยกทางจากคู่ของตน หรือสละทั้งครอบครัวได้ง่ายกว่าผู้หญิง พระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงองค์หนึ่ง ก็พระกุดามานิตโค รูปประสพการณีกว่า ๖๐ ปี ในโลกสังฆวาสนาว่า

“แม้ผู้ซึ่งไม่เคยได้รับอนุญาต ให้เข้ามาในโลกของสงฆ์เรื่องจริง ๆ ว่า ถ้าลูกเป็นพระ วิญญาณของแม่ก็จะปลอตกัย และเธอก็สามารถอาศัยชายผ้าเหลืองของลูกเป็นทางไปสู่สวรรค์ ที่จริงสิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีความหมายตามตัวอักษรเลย”^{๔๖} พระกุดามานิตโคให้ความกระจ่าง ในเรื่องพุทธศาสนาที่ประพฤติปฏิบัติกันอยู่ในหมู่สงฆ์และฆราวาสส่วนใหญ่ เมื่อชายบวชเป็นพระหนึ่งพรรษา และกลับไปอยู่ในหมู่บ้าน จะมีสถานะสูงกว่าธรรมดา “แน่นอนผู้หญิงไม่มีโอกาสเช่นนั้น เพราะเป็นพระไม่ได้เป็นได้แก่พุทธศาสนิกชนโดยกำเนิด หรือเพราะพ่อแม่บังคับหรือพรและพาไปวัดบ่อย ๆ” ถึงแม้ท่านจะเขียนเรื่องนี้ขึ้นจากทัศนะพื้น ๆ แต่ก็ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญที่ว่าชายหญิงใช้ชีวิตเยี่ยงพุทธศาสนิกชนภายใต้สถานะที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้ชายเป็นพลเมืองชั้นหนึ่ง ผู้หญิงเป็นชั้นรอง

๔. ภาพพจน์ของสตรี

บทบาทเฉพาะของสตรีไทยได้รับ การกำกับโดยคุณเก่าทางสังคมดั้งเดิม ทั่วละครจำนวนมากในวรรณคดีเอกของไทยสร้างบรรทัดฐาน “ความประพฤติที่ถูกต้อง” สำหรับผู้หญิง คุณสมบัติที่กำหนดให้เธอเหล่านี้ยังคงได้รับการยอมรับเห็นดี เห็นชอบทั้งจากผู้หญิงและผู้ชายส่วนใหญ่มาจนทุกวันนี้ มันถูกจารึกไว้ในบทกวีอันมีชื่อเสียงที่เขียนขึ้น ในสมัยศตวรรษที่ ๑๕ ได้แก่ “สุภาษิตสอนหญิง”^{๔๗}

^{๔๔} Seni Pramoj, *King Mongkut as a Legislator*, Siam Society, Vol ๔, Bangkok, ๑๙๕๕.

^{๔๕} Kirsch, *op cit.*

^{๔๖} Kulamanito, *Understanding Thai Buddhism*, Chalermnit Press, Bangkok, ๑๙๗๑.

^{๔๗} Mattani Rutnin, *op cit.*

“สุภาพสตรีมีสกุลควรวักขาขนบธรรมเนียม ประเพณีและหลักศีลธรรมการนิเทศา . . . หญิง จะคิดจะชั่วช้นอยู่กับตัว . . . จงเชื่อฟังญาติพี่น้อง . . . รับผิดชอบงานบ้านงานเรือนและ ปรนนิบัติสามีเป็นอย่างดี . . . ก่อนก่อนเตรียม ห้องน้ำทำอาหาร . . . กราบเท้าสามีทุกวัน ก่อนนอน . . . จงอย่าเลี้ยงสามี . . . หรือแสดง ความ โกรธ แต่ จง ให้ คำ แนะนำ อย่าง สงบ เสงี่ยม . . . จงเป็นกุลสตรีมิใช่กึ่งชาย . . . รักษา สุขภาพและท่าทางให้ดี . . . อย่ามีชู้หรือสน ใจชายอื่น . . . อย่างนิเทศาสามีหรือคู่หมั้นเขา . . . ชายที่ให้หญิงครอบงำมิใช่ชาย . . . จงเป็นเช่นสตรีรักษากัน เหนือ มลทิน และการนิเทศา”

ตีความเป็นวีรสตรี ในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ที่ถูกนำไปทำเป็นบทว่าและละครทิวเอเซียอาคเนย์ เป็นเจ้าสาวของพระรามที่ถูกลักพาตัวไป ภาย หลังการสู้รบอันยิ่งใหญ่ดังก้องทั่วกลีบมาได้ เธอต้อง ลุยไฟพิชิตจนความบริสุทธิ์ กระนั้นก็ยังถูกสงสัยว่า นอกใจพระราม จึงถูกขับไล่ไปขายบ่าวและให้กำเนิด ลูกสองคน เกราะหัตถ์ที่เทวดาเข้ามาช่วยพิสูจน์ความ บริสุทธิ์ให้ มิฉะนั้นลำพังตนเองเธอก็ไม่สามารถ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ให้ตนเองได้ ตีความถูกถือเป็นตัว อย่างของความไม่หญิงอย่างสมบูรณ์ คือ เชื่อฟัง บริสุทธิ์ และเสียสละตัวเอง

ตามประเพณีดั้งเดิม ความสัมพันธ์ระหว่าง คู่แต่งงานที่เป็นอุดมคติคือแบบของจักรเวทิน และ

พระมเหสีในเรื่องพุทธจักรवादซึ่งได้สร้างความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างชายหญิงในลักษณะที่ ให้ หญิงเป็นส่วนประกอบที่สมบูรณ์ของชาย สามีผู้เป็น นายของเธอ เมื่อร่างของเขาเย็น ของเธอจะอบอุ่น และเมื่อของเขาอุ่น เธอจะเย็น นี่คือหลักที่เธอต้อง ปฏิบัติต่อเขา เมื่อจักรเวทินเสด็จลงมาเยี่ยมพระ ชายา เธอมีไค้หนึ่งเฉยแก่ลูกชิ้นที่อ่อนนุ่มเขา พักวี นวคมือและเท้า เสร็จแล้วลศคิ้วลงนั่งต่ำกว่าเขา เธอไม่เคย ล้มตัวลงนอนก่อนเขาและไม่เคยลุกขึ้นที่ หลังก่อนจะทำอะไรก็จะต้องบอกให้เขารู้ เมื่อเขาสั่ง ให้เธอทำอะไรเธอก็จะทำถึงนั้น ไม่เคยไม่เชื่อฟัง สามี และช่วยอาการแสดงเล็กน้อยและคำพุดนิน หน่อยเธอก็จะทำให้เขาพอใจ เพียงจักรพรรดิเท่านั้นที่เป็นสามีเธอได้ ไม่มีใครนอกเหนือจากนี้จะเป็นคู่เธอได้อีก (เพราะเธอได้มอบหัวใจให้ไปแล้ว) และเธอจะไม่สามารถแยกจากเขาได้เด็ดขาด^{๘๘}

คุณงามความดีเหล่านี้ของสตรีมิได้เป็นเพียง คำกวีที่ฝังอยู่ในอดีต บริการความประเพณีประเภท หนึ่งคือ การนวดร่างกายให้ “เจ้านายของเธอ” ชาย ผู้ไรลคิในเทานอัสปเรื่องหนึ่ง ได้ภรรยาดีสี่คน คอยรับใช้อยู่ได้มือได้เท้า คนหนึ่งค้าข้าว ตักน้ำ ใส่คัม อีกคนทำกับข้าว อีกคนทำเตียงและนวดให้ เขาทุกคืน อีกคนเตรียมหมากให้ เมื่อถามว่าใคร เป็นเมียเอก มีผู้เสนอว่า คนที่ทำกับข้าว แต่ เจ้าหญิง ในเรื่อง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง พร้อมทั้ง ประกาศว่า คนที่นวดให้ ทุกคืน ต่างหาก ควรจะเป็น เมียเอก^{๘๙}

^{๘๘} Reynolds, op cit.

^{๘๙} Mom Dusdi Paribatra, The Story of the Weaver Birds, Tuttle ๑๙๖๓.

สำหรับผู้ชายไทยการรวบรัดจะมีความสำคัญมาก ทั้งนี้ได้จากกรณีโรงอาบอบนวดเป็นร้อย ๆ ในกรุงเทพฯ และเมืองใหญ่ ๆ ในต่างจังหวัดทั่วประเทศ ประเพณีปฏิบัติดังกล่าวนี้มีมากขึ้นในสมัยญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย และเพิ่มทวีคูณขึ้นตามจำนวนกล่ามเนื้อทหารอเมริกัน ผู้ชายไทยจำนวนมากถ้าไม่ได้ไปเพราะเรื่องกามก็ไปเพราะ ต้องการนวด ภรรยาบางคนอ้างเหตุผลว่าเพราะเธอเองไม่มีความสามารถในเรื่องนี้ สามีจึงควรได้ไปสนองความต้องการของเขาที่อื่น ชาวต่างชาติที่ต้องการจะเป็นไทย มักจะได้รับการชักชวนไปร่วมขบวนกับกลุ่มผู้ชายไทยที่ไปเที่ยวอาบ อบ นวด เป็นประจำ สถานที่ดังกล่าวจำนวนมากคือช่องโตะเกอิ

คุณสมบัติกุลสตรีดั้งเดิม คือเรือฟั้งและเสียดสะคงได้กล่าวมาแล้ว ยังคงเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติกันเคร่งครัด โดยเฉพาะเมื่อเกิดความกลัวว่าจะไม่ได้รับการยอมรับไม่เฉพาะแต่จากผู้ชายเท่านั้น แต่จากสังคมโดยรวมด้วย และถูกประณามว่า “เป็นพวกหัวสมัยใหม่” “เป็นตะวันตก” และล้มวัฒนธรรมไทย ส่วนผู้ชายที่ไปเที่ยวบาร์ ไนท์คลับ และอาบอบนวด จะไม่โดนกล่าวหาว่า คิดฝรั่ง เพราะกิจกรรมเหล่านี้ บังเอิญไปตรงกับ ความกิดดั้งเดิมในเรื่องความประพฤติของผู้ชาย

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช อธิการบดี รัฐมนตรี นักเขียน และนักการเมืองชื่อดัง ผู้ได้รับการศึกษาจากอังกฤษ ไม่เพียงแต่สร้างรูปแบบผู้หญิงสมัยเก่าในข้อเขียนของเขาเท่านั้น แต่ยังให้การยอมรับ เป็นทางการ โดย สนับสนุน บัญญัติ สิบประการของสมาธิภรรยาซึ่งมีกิตติศัพท์ดังต่อไปนี้

๑. เราจะยอม รับตลอด ไปว่า ผู้ชายเหนือกว่าเรา

๒. เราจะพยายามสุขภาพ อ่อนหวาน และสวยงามอย่างที่สุด

๓. เราจะ ให้ ความรัก อย่างเสรี กับ สามี เพราะรู้ว่าผู้ชายจะไม่สมบุรณได้ปราศจาก ความรักจากผู้หญิง

๔. เราจะพยายามนำมาซึ่งสุขภาพ ความสุข และความพึงพอใจให้สามีของเรา

๕. เราจะหมั่นศึกษาเพื่อจะได้ เป็นเพื่อนที่ดีที่สุดสำหรับสามีของเรา เพราะเรารู้ว่าร่างกายจำเป็นต้องมีหัวใจมาปกครอง

๖. เราจะพยายาม ทุกวิถีทางเท่าที่จะทำได้ ที่จะปกป้องสามีจากความทุกข์ทั้งมวล เพราะรู้ว่าทุกข์สุขเป็นของธรรมดา แต่ธรรมชาติสร้างให้ผู้หญิงมีความอดทนมากกว่า

๗. เราจะพยายาม ทุกวิถีทางที่จะนำ ความสงบสุขมาสู่โลก บ้าน และชีวิตของสามีเรา

๘. เราจะระลึกถึง บุญคุณ ของสามีในทุก ๆ สิ่งที่เขาให้เรา ไม่ว่าจะเป็นลูก บ้าน หรือแม้แต่ความพอใจที่เขามีต่อสิ่งเหล่านั้น

๙. เราจะพยายาม ทำงาน ทุกอย่าง เพื่อสามีจะได้พูดอย่างภาคภูมิใจว่า “หญิงฉันคือศรีภรรยาของผม”

๑๐. เราจะคิดเข้มงวดกวดขันเป็นสัญลักษณ์ของหมรรยา ด้วยความภาคภูมิใจ ด้วยสำนึกแห่งความเป็นหญิง และด้วยความรู้ที่รู้ว่าถ้าปราศจากผู้หญิงแล้ว ไม่มีชาย คนใดอยู่รอด มาจน ถึงปัจจุบัน^{๕๐}

^{๕๐} Mattani Rutnin, op cit.

ไม่เพียงแต่ว่าผู้ชาย จะไม่สามารถอยู่รอดได้เท่านั้น เขาจะไม่ได้เกิดเลยด้วยซ้ำถ้าไม่มีเธอ คำประกาศนี้เป็นหลักฐานแสดงว่าผู้หญิงที่ถูกล้างสมองเหล่านี้คงต้องใช้เวลาดีกเป็นศตวรรษกว่าจะผ่านการปลดปล่อยทางสังคมและจากความเป็นทาสได้ ผู้หญิงยังคงถูกสอนให้พึ่งสามี และมองว่าการแต่งงานกับความ เป็นแม่ เป็นหน้าที่ ที่มีค่าเพียงอันเดียว สำหรับเธอ ภาพพจน์ที่ได้รับการส่งเสริมเป็นทางการก็คือ บุคคลิกแก่นแห่งความเป็นแม่^{๕๖} ทุกวันนี้ผู้หญิงยังคงต้องเรียนวิธีปรนนิบัติสามีแบบโบราณ แต่ในซุกส์เสื่อผ้าอภรณ์ทันสมัย ใช้เครื่องสำอางชุดล่าสุดจากโคเกียว นิวยอร์ก ลอนดอน และปารีส เครื่องหนึ่งนิยมตามแบบทวิกกี หญิงเอเชียก็จะสิ้นธรรมชาติ รักษาทรวงทรงให้กลมเหมือนไม้รวก พอสความนิยม เปลี่ยนไปเป็นยุค อวดความ อวบ อัด พวกที่รูปร่างไม่เช็กซีพอกก็จะคร่ำครวญ ของเสริมต่าง ๆ ก็จะได้รับการ ออกแบบ มาเสนอ สมองในโลกทุนนิยม การเปลี่ยนแฟชั่นเป็นอาวุธที่มีประสิทธิภาพที่สุดที่ใช้กับผู้หญิง แต่ละยุคสมัย ผู้หญิงถูกจุดไป อย่าง คาบอด ให้แก่ทวิ แบบใหม่ ๆ ซึ่งทำให้พวกเธอ อย่างน้อย จำนวน เครื่องหนึ่ง ดูตก ผู้ผลิตสินค้าสำหรับสุขภาพสตรีกระตือรือร้นเป็นอย่างยิ่งที่จะแสวงหาประโยชน์จากตลาดเอเชีย

ลัทธิพ่อค้า (Crude Commercialism) ซึ่ง ได้เข้า ครอบงำกรุงเทพฯ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อเงินและอำนาจอเมริกันหลังโหดเข้ามา ในประเทศอย่างเต็มที่ พร้อมกับวัฒนธรรมโกล่า

และคาบอด ภาพพจน์สตรีสองรูปแบบที่ผู้ชายมี ต่อหญิงไทยคือ ภายนอกอ่อนหวานนุ่มนวลโอบ อ่อนผ่อนตาม แต่ภายในเต็มไปด้วยคัตตะหา ผสม ผสานกันออกมาเป็น กามบันเทิง แห่งตะวันออก ใต้ บริการ “หนุ่มโกลบ้าน” สิ่งเหล่านี้ระเบิดขึ้นใน สังคมที่เต็มไปด้วยพันธนาการแห่งกฎและประเพณีเก่า ๆ ซึ่งกำหนดพฤติกรรมทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชายและหญิง

๕. ความกตัญญูเป็นพิษ

แต่ละสังคมมีกระบวนการทางความกตัญญูซึ่งมีส่วนช่วย ตกคุณค่า และกตัญญู สตรีเพศ ในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป เราจึงต้องกลับไปพิจารณาคุณค่า ความเชื่อ และประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในยุคก่อน ที่คุณค่าสมัยใหม่ จะถูกรับมาใช้อย่างกว้างขวางภายในประเทศ เพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์ของหญิงไทยทุกวันนี้ เราต้องสำรวจกลไกทาง วัฒนธรรม ความกตัญญู ที่มีส่วนตก คุณค่า สตรีลง อย่างโจ่งแจ้ง ด้วยการกำหนดให้เธอรับผิดชอบ งาน กิจกรรม และสถานะทางสังคมที่ดีกว่าของผู้ชายในสังคม ที่มีโครงสร้าง เป็นชนชั้น ตกหล่นกันลงมา และที่ไม่โจ่งแจ้งโดยแอบแฝงมาในรูปเรื่องราวที่เป็นเสียดสีกตัญญูต่าง ๆ เช่น เรื่องท้องห้าม ซึ่งผลักเธอตงสู่กันบึงของระบบศีลธรรมและศาสนา เราต้องถามว่าเมื่อผู้หญิง มีส่วนสร้าง เศรษฐกิจ ของประเทศอย่างมากตลอดมาในประวัติศาสตร์ ทำไม สถานภาพของเธอจึงต่ำกว่าของชาย เราจะชี้ให้เห็นถึงสาเหตุที่ผู้หญิงต้องอาศัยอิทธิพล (หมาย

๕๖ A Summary Report on the Role of Women for the National Security, Asian Institute of Technology Seminar, mimeo ๑๙๗๖.

ความว่าการถึงเป้าหมายทางอ้อม) แทนที่จะใช้อำนาจ ขอบธรรม โดยตรง ในการ บรรลุเป้าหมายที่เธอปรารถนา วิธีการดังกล่าวไปเสริมความคิดที่ว่าผู้หญิงใช้มารยาตร์ได้ดี เราจะสืบสาวราวเรื่องดูซิว่า “หลักฐานต่าง ๆ” ที่แสดงว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอกว่านั้น เป็นผลจากอคติและความเชื่อในอำนาจนอกโลก หรือการลบล้างประโยชน์และกตัญญูทางเพศโดยตรงมากน้อยแค่ไหนเพียงไร

อำนาจของจักรพรรดิในพุทธศาสนา ที่ถือว่าได้รับอาณัติมาจากสวรรค์ ได้สร้างขอบรรวมให้แก่อำนาจของผู้ปกครองไทย เห็นพระราชอำนาจจักร ขณะเดียวกันก็ช่วยให้ผู้ชายครอบงำผู้หญิงทั้งฮินดูและพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความคิดคนไทยให้ถือเอาความแข็งแรง ไปเท่ากับอำนาจทั้งทางเพศและวิญญาณ ยิ่งกษัตริย์มีร่างกายแข็งแรงและสามารถรวบรวมสตรีและที่ดินมาครอบครองในราชอาณาจักรได้มากเท่าใด ก็ยิ่งมีอำนาจมากเท่านั้น ส่วนความเข้มแข็งทางจิตได้รับโดยการเสียดสหรือคักกิลีส ในทั้งสองสถานการณ์ ผู้หญิงต้องรับใช้ผู้ชายในฐานะ ที่เป็นสมบัติ ของชาย และเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจของเขา ถ้าปรากฏว่าสตรีแสดง ความปรารถนาทางเพศ ทั้ง ๆ ที่เป็นความชอบธรรมของเธอ ก็จะถูกประณามว่าเป็นอนักรายและเสียหาย

เด็กในประเทศพุทธศาสนานิกายเถรวาทถูกเลี้ยงให้อยู่ในกรอบประเพณีทางพุทธ ความถูกฝึกถูกสอนด้วยนิกายและสัทยาธิศ พุทธปรัชญาและศีลธรรมถูกสอนโดยใช้นิทานชาดก ซึ่งเป็นนิทาน

เปรียบเทียบชีวิตของพุทธเจ้าในภพต่าง ๆ จนกระทั่งบรรลุอรหันต์ ไม่มีภพไหนของพระพุทธเจ้าเลยที่เป็นสตรี ภาพที่ปรากฏเสมอๆ คือ จลาค บวิสุทธ์ เป็นชาย และมักจะได้รับ การปรนนิบัติช่วยเหลือตลอดเวลาที่พยายามบรรลุเป้าหมาย ทางจิตวิญญาณ จากสตรีที่เสียดสตนเองมาคอยรับใช้ ซึ่งโดยปรกติมักจะเป็นแม่และเมีย สตรีถูกวาดภาพให้เป็น ผู้หลอกลวงและโลภ เป็นพลังแห่งความชั่วร้าย ทั้งนี้เด็กหญิง และเด็กชาย จะได้รับการสั่งสอน ให้แสดงบทบาทที่แตกต่างกันออกไปในสังคม

ตามเรื่องในภพก่อนสุดท้าย พระพุทธเจ้าได้เกิดเป็นพระเวสสันดร ผู้สละราชสมบัติออกมา โดยมีพระชายา ผู้ซื่อสัตย์และลูกสองคน ติดตามไปด้วย ทุก ๆ วันพระเวสสันดรจะนั่งทำสมาธิ ส่วนพระนางมัทรี จะออกไปหาอาหาร มาเลี้ยงครอบครัว ทั้งลูกให้อยู่ในความดูแลของพระองค์ วันหนึ่งในขณะที่พระนางไม่อยู่ มีขอลานมาขอลูกไปเป็นภรรยาให้เมีย พระเวสสันดรก็ยกให้ด้วยปรารถนาจะปลดปล่อยตัวเองออกจากทางโลก เรื่องนี้ผูกโดยพระกุตตามานีโต ท่านสรุปว่าเป็นเรื่องมหานาคีของพระพุทธเจ้า ผู้ไม่เคยคิดถึงตัวเองแม้ชั่วขณะ และมีชีวิตอยู่เพื่อให้ทานแก่ผู้อื่น สามารถสละได้แม้กระทั่งลูกเมีย^{๔๒} ส่วนแม่ของเด็กหรือผู้หญิงไม่สามารถแม้กระทั่งจะเลือกเรื่องที่ดิน จะเสียดสตัวเองให้ได้ ผู้เข้ามาบวชในพุทธศาสนา มักจะเทศน์เรื่องพระเวสสันดรและการเสียดสที่ยิ่งใหญ่นี้ ในระหว่างพิธีบวช

^{๔๒} Kulamanito, op cit.

ในภพสุดท้าย พระพุทธเจ้าเกิดเป็นเจ้าชาย สิทธัตถะแห่งราชวงศ์ศากยะ ประสูติแก่พระนาง มหามายา ประสูติมาโดยปราศจากมลทิน ไทร หลวงทำนายฝันในคืนกึ่งครุว่า เด็กที่เกิดมาจะเป็นผู้ชาย ถ้าไม่ได้เป็นจักรพรรดิก็จะต้องเป็น พระพุทธเจ้า เพื่อให้แน่ใจว่าพระโอรสจะท้องสืบ ราชสมบัติ พระบิดาจึงบอังกษมิให้พระโอรสได้ เห็นความทุกข์ยาก วันหนึ่งด้วยการแทรกแซงจาก สวรรค์ ถัดให้เจ้าชายหนุ่มได้เห็นเทวทูตสี่ประการ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย และผู้อยู่ในธรรม พุทธ- องค์จึงตัดสินใจในราชวังไปบำเพ็ญเพียรภาวนาเป็น พระฤๅษี แต่ก็เกือบจะเปลี่ยนพระทัย เมื่อได้ยินว่า พระมเหสีประสูติพระโอรส เรื่องมหากษัตริย์กรรมดล ที่ยิ่งใหญ่เขียนไว้ว่า “ในทัศนะของชาวอินเดีย เมื่อผู้ชาย ได้เห็น บุตร หรือ หลาน ชายเพียง ครั้งหนึ่ง เขาก็สามารถเข้าสู่สมณเพศ ได้อย่างอิสระ” ใน เย็นวันนั้น เจ้าชายสิทธัตถะมองดูพระมเหสีและลูก ซึ่งกำลังหลับอยู่ด้วยความรักใคร่ จากนั้นความ สนใจของพระองค์ก็ถูกเบี่ยงเบน ไปที่เหล่านางสนม กำนัดซึ่งกำลังนอนหลับอยู่ในสภาพกึ่งเปลือยซึ่งโดย ปกติคู่สวยแค้นกันดู ไม่น่าพิศवास พระองค์จึงเกิด ความเบื่อหน่าย และตัดสินใจออกจากวังในคืนนั้น เรื่องดำเนินต่อไปจนถึงเวลาใกล้ครุสรี พญามาร ได้ส่งลูกสาวสามคนเป็นตัวแทนของความโลภ โกรธ หลง มายาวิญญู ในภาพจิตรกรรมฝาผนังที่กรุงเพทฯ จะเห็นรูปพระพุทธเจ้านั่งสมาธิอยู่ใต้คันไพลี มี

หญิงสาวสวยสามคนปรากฏตัวขึ้นทางขวา คู่วิญญู ยวน แต่เมื่อพระพุทธองค์ไม่สนใจ พวกเธอก็จาก ไปกลายเป็นหญิงแก่ชืดเหี่ยว ซึ่งก็คือธรรมราชาที่ แท้จริงของเธอ^{๓๓}

หลังจากครุสรีแล้ว พระพุทธเจ้ากลับไป สั่งสอนครอบครัว พระนางยโสธรา พระชายาผู้ซึ่ง คำเนินชีวิตโดยปราศจากชายอื่นนับตั้งแต่พระองค์ จากไป โค้ร่าเรียนคำสอนของพุทธองค์และพยายาม บวชแต่ไม่สำเร็จ เนื่องจากในเวลานั้นผู้หญิงยังไม่ ได้รับอนุญาตให้บวช เมื่อได้ยินว่าพระพุทธเจ้า เสด็จมา เธอคร่ำครวญว่า “หม่อมฉันได้ทำอะไร ผิดพระพุทธองค์จึงจาก หม่อมฉัน ไปด้วยพระอาการเช่น นั้น รวากับว่าหม่อมฉันเป็นเศรษฐี หม่อมฉันไม่ ได้ทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอคอกหรือ หม่อมฉันไม่ ได้รอกอยช่วงเวลาเหล่านี้ด้วยความทุกข์คอกหรือ และ เมื่อพุทธองค์เสด็จกลับมาก็ได้ทรงถามถึงหม่อมฉัน เลย แม้แต่ชื่อก็ไม่เอ่ยถึง”^{๓๔} คำพูดเช่นนี้กล่าวกัน ว่าเป็นความเขลาของหญิงที่จะให้ผู้บิบบรรลุแล้วมา คิดถึงทางโลกเช่นนั้น

นิยายพื้นบ้านและสุภภาษิตก็ใช้ว่าจะวาครูป ผู้หญิงได้ดีกว่า ในบทกล่าวนำของหนังสือนิทาน และสุภภาษิตเล่มหนึ่ง ซึ่งเขียนโดยพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียง อดีตผู้พิพากษาประจำศาลโลกที่กรุงเทพฯ เขียนไว้ว่า “ชายผู้ฉลาดทั้งมวลต่างเห็นด้วยว่า ควร จะอ่านเรื่องอุทาหรณ์บางเรื่องเพื่อจะ ได้เป็นเครื่อง เคียงใจและสร้างวินัยให้กับตนเอง”^{๓๕} อุทาหรณ์

^{๓๓} The Life of the Buddha, Murals in the Buddhaisawan, Bangkok, ๑๙๗๒.

^{๓๔} Kulamanito, op. cit.

^{๓๕} Phya Manunet Banhan, in Reginald Le May, Siamese Tales Old and New, Unwin Bros, London, ๑๙๓๐.

บางเรื่องเช่น “ช้างสาร ภูเขา ข้าเก่า เมียรัก
อย่าได้วางใจ” “ตามวันจากนารีเป็นอื่น” พระ-
สงฆองค์นั้นให้ทัศนะว่า นี่เป็นอุทาหรณ์อย่างดีที่ว่า
ถ้าเมียมีธุเมื่อไร เธอจะใจดีตามีอย่างเดือกเย็น
ผู้เขียนนึกจากนั้นก็แสดงความรู้สึกทำนองเดียวกัน
ในการอธิบายเหตุผลที่ผู้หญิงควรมีสามีคนเดียว

หญิงชราผู้หนึ่งอ้างสุภาษิตโบราณที่ว่า
“ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร” ธรรมชาติของ
ข้าวสารคือไว้รับประทานเท่านั้น ปลูกไม่ได้เหมือน
ข้าวเปลือก ถ้าเกิดเป็นหญิงจะมีสามีไม่ได้หลายคน
ไม่ว่าเขาจะเป็นอย่างไร จะชั่วหรือดีก็ต้องทนไปกับ
สามีคนแรก ผู้หญิงไม่ใช่ด้วยสามที่เขของทั้งแล้ว
จะเอาไปล้างน้ำใหม่ได้^{๕๖} สตรีโคประพุกิไม่ก็เช่น
มีธุ จะถูกเรียกว่า “เว้าข้างถนน” นอกจากนั้น
ยังมีเรื่องอีกมากมาย ที่แสดงว่าผู้หญิงหลอกหลวงและ
ซื่อโกง เธอไม่ได้ แม้แต่ภรรยาของตนเอง และ
ถ้าผู้หญิงตกเป็น ของผู้ชายคนหนึ่งแล้วจะกลายเป็น
คนไร้คุณค่าสำหรับคนอื่น เจ้าหญิงในนิยายเรื่อง
คิงกล่าวแสดงความรู้สึกว่า “ผู้หญิงควรแต่งงาน
เฉพาะกับผู้ชายที่ได้สัมผัสเธอเท่านั้น และผู้ที่สัมผัส
เธอก็ควรจะมีคนเดียวคือสามีของเธอ นี่เป็นสิ่งที่เรา
ผู้หญิงรู้สึก”^{๕๗}

ในทางปฏิบัติ มีประเพณีที่แสดงความ
รังเกียจว่าผู้หญิงสกปรก เช่น เสื้อผ้าผู้หญิงไม่ควร
ซักรวมกับของผู้ชาย และไม่ควรแขวนไว้บริเวณที่
ผู้ชายต้องเดินผ่าน เพราะจะทำให้ผู้ชายเสียอำนาจ

หรือเสื่อม สมรรถภาพทางเพศ และทางจิตวิญญาณ
ในปี ๒๕๑๑ มีรายงานเหตุการณ์ที่สร้างความเกรี้ยว
กราวขึ้น คือหญิงต่างชาตินหนึ่งตาคชั้นในบนที่
อาบน้ำฝักบัว ทำให้สมรรถภาพและอำนาจแห่ง
ความเป็นชายของผู้ชายที่เข้ามาในห้องนั้นเสื่อม
นักมานุษยวิทยากนหนึ่งพิจารณาเรื่องนี้แล้วสรุปว่า
นี่เป็นเหตุผลเดียวกับที่ว่า ทำให้ผู้หญิงจึงไม่ควร
แขวนเครื่องวางของขลังที่ปลุกเสก เพราะเธออาจ
ทำให้เวทมนต์นั้นเสื่อมได้โดยไม่ตั้งใจ^{๕๘} เนื่อง-
จากผู้หญิงควรสงวนที่ท่าและกระดากลาย โดยปกคิ
จึงมักไม่ค่อย ใช้เวทมนต์ สำหรับสตรีผู้สูงอายุและที่
แก่้งานแล้ว อาจพยายามใช้เวทมนต์บ้างในบาง
กรณี เป็นค่นว่าสามีไม่พิศวาสเธออีกต่อไป ความ
พยายามเรียกความสนใจจากสามีค้คงกล่าวดูมมองว่า
เป็นความอิจลาหรือหึ่งหวง ขณะที่เมื่อผู้ชายพยายาม
จะมีอิทธิพลต่อผู้หญิง แม้ว่าอาจทำให้เธอเป็นบ้าไป
กดับถือว่าเป็นการยกยอสตรี ผู้ชายไทยส่วนใหญ่
เป็นเจ้าของเครื่องวางของขลังค้คงกล่าว แขนงรอบ
คอไว้กับสร้อย โดยเชื่อว่าจะทำให้ผู้ ใช้มีอำนาจ
พิเศษหรือเข้าถึงเวทมนต์ ผู้หญิงเข้าถึงอำนาจเช่น
นั้นได้น้อย เช่น แขนงพระเด็ก ๆ ใวน้ำโชค แต่
ไม่ได้รับอนุญาตให้แขวนเครื่องวางและสัก เวทมนต์
ของสตรีเชื่อว่า เป็นรองชาย และไม่มีอำนาจเหมือน
ชั้นที่ได้ปลุกเสกเป็นทางการแล้ว

การใส่ยาเสน่ห์ โดยปกคิผู้ชายมักเป็นฝ่าย
กระทำต่อผู้หญิง ยาเสน่ห์ชนิดที่มีประสิทธิภาพเป็น

^{๕๖} Ibid.

^{๕๗} Mom Dusdi Paribatra, op cit.

^{๕๘} Terweil, op cit.

ของเหลวที่สกัดมาจากซากศพ เอาไปใส่อาหารให้
เหยื่อ เชื่อว่าจะสร้างเสน่ห์ได้อย่างน่ากลัว เพราะ
นอกจากจะทำให้ผู้หญิงไม่สบายแล้ว ยังอาจทำให้
เธอเป็นบ้าไปชั่วชีวิต ศพหญิงที่ตายในระหว่าง
กลอดกลูกหรือตั้งครรภ์เชื่อว่ามียันตรายสูงสุด

ในการ อบรม คู่แต่งงาน คอนแทกตัว เข้าหอ
มักจะมีคำเตือนคู่บ่าวสาว เช่น ไม่ควรหลบนอนใน
ขณะที่หญิงมีระดู เพราะจะทำให้ลูกที่จะเกิดมี
สุขภาพไม่แข็งแรง หรือว่าผู้หญิงไม่ควรอยู่ใน
ตำแหน่งที่สูงกว่าชายในเวลาที่มีความสัมพันธ์ทางเพศ
เพราะเชื่อว่า จะทำให้ผู้ชายเสียความ คู่ครอง ทาง
เวทมนต์ไป ผู้หญิงที่มีอายุในช่วงที่ยังโตกำเนิดเด็ก
ได้จัดเป็น อันตราย ถ้าไม่สำรวม สงวนตัว และเชื่อฟัง
พ่อแม่เมื่อหมดระดูแล้วเท่านั้น ผู้หญิงจึงไม่มีอันตราย
แก่ชายในเรื่องดังกล่าว ผู้หญิงไม่มีเครื่องรางของ
ขลังใส่และก็ไม่ได้รับการสัก ทั้งนี้เป็นเพราะเธอถูก
ตัดออกจากชีวิตทางศาสนาโดยสิ้นเชิง และที่ผู้หญิง
ไม่ถูกรอคักกับอำนาจเวทมนต์คาถาต่าง ๆ ในบาง
ช่วงเพราะเธอมีอำนาจที่เป็น อันตราย ในระหว่างมี
ระดูทุกเดือน ประจำเดือนถูกจัดว่าสกปรกและเป็น
ปฏิบัติกับอำนาจเหล่านั้น ผู้ชายไม่ควรปล่อยให้
เครื่องราง และรอยสัก ส่วนบน ของร่างกาย ไปอยู่ ได้

ส่วนคำของร่างสตรีและเสื้อผ้าส่วนล่างของเธอ^{๙๙}

เมื่อสำรวจ ประเพณี ปฏิบัติ เหล่านี้ สามารถ
สรุปได้ว่า ผู้ชายไทยมีความรู้สึกไม่ปลอดภัยและ
ขาดความมั่นใจทางเพศ จึงวางกรอบให้สตรีประ-
พฤติ ปฏิบัติ เพื่อว่า จะ ได้ ไม่มี โอกาส ทำทาย ความ
เหนือกว่าของเขา

บทสรุป

ตามความเชื่อทางพุทธศาสนา การเกิดเป็น
หญิงถือว่าเป็นเพราะมีกรรมหรือบุญน้อย คำนาน
จักรวาลทางพุทธจักผู้หญิงไว้ชั้นต่ำที่สุด เพราะเธอ
มีบุญน้อยและยังติดกับทางโลกอยู่มาก จึงถูกบีบคั้น
จากการมีส่วนร่วม อย่าง จริงจัง ทาง ศาสนา และ
จิตวิญญาณ^{๑๐๐} บทบาทที่กำหนดให้ไม่ว่าจะเป็น
หญิงสามัญและแม่ศรี คือรับใช้พระค้ำยการจักหา
อาหารให้ ศาสนาจึงเป็นโลกของผู้ชาย เป็นเท
นทางแห่งจิตวิญญาณของชายมีใช้สำหรับหญิง

การที่ จะ ได้ ไปสู่ หนทาง บรรลุ อรหันต์ นั้น
ผู้หญิงจะต้องไปเกิดใหม่เป็นชายในภพหน้า โครง-
สร้างทางศีลธรรม (การจัดแบ่งสิ่งมีชีวิตตามชั้น
ต่ำสูง) ในโลกพุทธจักรวาล เชื่อว่าเป็นกระจก
สะท้อน โครงสร้าง ทางศีลธรรม ในสังคม ฆราวาส
เมื่อผู้ชายทำกิจกรรมทางสงฆ์ ซึ่งถือเป็นบทบาทที่สูง

^{๙๙} Terweil, op cit.

^{๑๐๐} The study of fertility by Cook states that the exclusion of women from high status positions which in rural areas are in the ecclesiastical order and in the government, may be an important factor influencing high fertility rates. Thailand is unique amongst developing countries in its fertility rates, not only in the younger age group but also for older women (๔๐-๔๔). Access to those higher status positions would compete with the status-enhancing qualities of child-bearing.

ก็สามารถทำกิจกรรมอื่น ๆ. ที่มีสถานะทางสังคมสูงด้วยได้ เช่น เป็นข้าราชการหรือทำกิจกรรมทางการเมือง เรื่องการเงินหรือที่เกี่ยวข้องกับวัตถุถือเป็นกิจกรรมที่น่ารังเกียจ เนื่องจากผู้หญิงถูกจัดให้อยู่ในโลกวัตถุอยู่แล้ว ทั้งยังมีความปรารถนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดในวัตถุ จึงเหมาะที่จะทำงานด้านนี้ แต่โบราณมากผู้หญิงไทย นั้นแหละที่ทำงาน เคียงบ่าเคียงไหล่กับกรรมกรและพ่อค้าจีน เหมือนกับผู้หญิงพม่าทำงานเคียงคู่กับชายอินเดีย ชายไทยและพม่าถูกดูการทำงานรับจ้างว่าเสียศักดิ์ศรี ผู้หญิงเท่านั้นที่สมควรติดต่อกับชาวต่างชาติ

นักวิชาการ ตะวันตก หนึ่งในจำนวน น้อยที่มองปัญหาผู้หญิงอย่างลึกซึ้ง และปราศจากอคติรูปสถานการณไว้ว่า การที่ผู้หญิงมีความสัมพันธ์ทางโลกอย่างแนบแน่นเป็นทั้งคำอธิบาย และการให้เหตุผลต่อความเป็นจริงที่ว่าประการแรก บทบาททางพุทธของผู้หญิงได้รับการพัฒนา และให้ความสำคัญน้อยมาก เพราะผู้หญิงละทิ้งเรื่องทางโลกได้ยาก ประการที่สอง ผู้หญิงทำบุญอยู่เป็นประจำเพราะจำเป็นจะต้องได้มาซึ่งบุญมากกว่าชาย ประการที่สาม ผู้หญิงอาจทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่ดีถือว่าเป็นอันตรายต่อการสะสมบุญของชาย (เช่น งานทางการค้าและเศรษฐกิจอื่น ๆ) เพราะถ้าผู้หญิงทำ “บาป” ก็ไม่เป็นไรมากเนื่องจากผู้หญิงเป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว^{๑๐๐} นับแต่โบราณ ความเฉลียวฉลาดของผู้หญิงแสดงออกในความหลักแหลมทางธุรกิจ ส่วนเรื่องการเรียนและความรู้ นั้น ได้เป็นของต้องห้ามสำหรับเธอมาตลอด จนกระทั่งมีกฎหมายการศึกษาภาคบังคับ

ในปี ๒๔๖๓ ดังนั้นความสามารถในการหาเงินทำให้ผู้หญิงคู่ใจมากยิ่งขึ้นอีกสมดังที่อคติแคโบราณได้บ้ายร้ายบ้ายตีไว้ เงินและสตรีจึงเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับพระเพราะถือว่าเป็นของเป็นพิษ

เราจะเห็นได้ว่าสมรรถภาพทางการผลิตของเธอแทบจะไม่มีผลต่อการยก สถานภาพ ของสตรี ในสังคมที่มีโครงสร้างทางชนชั้น ที่ชายมีสถานะสูงกว่า แคอย่างใด ไม่แคเท่านั้น ในทางตรงข้ามมันกลับทำให้ภาพพจน์ในฐานะผู้หลงใหล ในวัตถุมีมากและคুমิมลทินเพิ่มขึ้นในสายศาสนาพุทธ ผู้เขียนคิดว่า โสภณีสามารถแสดงบทบาทที่ได้วาดไว้ให้ผู้หญิงได้อย่างเต็มที่ที่สุด นั่นคือ ยั่ววน เต็มไปทั่วทุกดินแดน โลก และโลก แคเราได้เห็นแล้วว่าเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจต่างหาก ที่มีให้พวกเธอหันไปหาอาชีพนั้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากความกีดทางพุทธศาสนา ประเมินคุณค่าสตรีไว้ค่าค้อยอยู่แล้วทั้งทางกายและใจ เพราะฉะนั้นพวกเธอจึงถูกลดคุณค่า คึงแต่ยังไม่ได้เป็นโสภณีแล้ว ถ้าในประวัติศาสตร์ผู้หญิงปรนนิบัติรับใช้ผู้ชายเยี่ยงเมีย หรือนางบำเรอ ก็ไม่ใช้การก้าวกระโดดอะไร เมื่อเธอไปเป็นโสภณี เพราะที่จริงแล้ว การเน้นระบบผัวเดียวหลายเมียในสังคมพุทธศาสนาส่งเสริมการมีโสภณี ในสังคมไทยสมัยใหม่ ระบบโสภณีเทกวันนี้ที่จริงคือการคงอยู่ของระบบผัวเดียวหลายเมียที่ผู้ชายมีโอกาสได้บริการจากหญิงมากกว่าหนึ่งคน

ผู้ชายมองโสภณีในฐานะผู้ให้บริการ แคเนื่องจากศีลธรรมทางพุทธ และค่านิยมแคโบราณ ยอมรับความคิด ที่ว่าผู้หญิง ค้อยกว่าผู้ชาย และ ต้อง

^{๑๐๐} Kirsch, op cit.

คอยรับใช้ชาย เสน่ห์แบ่งระหว่างเมียกับโสเภณีพิจารณาในแง่หนึ่งจึงไม่ชัดเจน ในสถานการณ์ดังกล่าวเราอาจตั้งคำถามได้ว่า หลักพุทธศาสนาเรื่องการทำบุญสนับสนุนการเป็นโสเภณีหรือไม่ สำหรับตัวผู้หญิงเองบริการที่เธอให้ด้วยร่างกายนั้น จะถือว่าเป็นการทำบุญด้วยหรือไม่

ในทิวโสเภณีเป็นที่รวมของความชั่วร้ายสองอย่าง คือผู้หญิงและเงิน หญิงผู้ฝึกฝนอยู่แค่การบริโภคไม่เพียงแต่คุกเขาคุณธรรมของชายเท่านั้น ยังคุกเอาเงินของเขาไปด้วย ก็อีกนั่นแหละ สภาพเช่นนี้ ที่มีสาเหตุมาจากสังคมที่ผู้ชายกำหนดและครอบงำ ซึ่งได้ถูกพรางไว้อย่างดีเพื่อหลอกล่อใช้ประโยชน์จากเรื่องที่ได้เสกสรร แต่งเกี่ยวกับผู้หญิงและความใจดีของเธอต่อไป

ผู้หญิงไทยเองยอมรับว่า เป็นเรื่องธรรมดาที่ผู้ชาย ต้องไปสังสรรค์ กับหญิง ในโรง อาบอบนวด หรือซ่องโสเภณี ผลก็คือการแบ่งผู้หญิงออกเป็นสองกลุ่มที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด นั่นคือคอกไม้ที่บริสุทธิ์ไว้บูชา กับตัวมข้างถนน เหมือนกับ “แม่พระ

และกะทรี”^{๑๑} ในประเทศตะวันตก เมียไทยคอยแต่จะทำตัวเองให้บริสุทธิ์อย่างไม่มีที่ติ เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ชายจะไม่สามารถหาเหตุมาบ่นเกี่ยวกับตัวเธอ ในฐานะเมียและแม่ ในเมืองไทยหนึ่งในนัยยะประเทศที่ “ธรรมชาติของผู้ชาย” (ตะกตะกรรมเรื่องเสพสมและต้องการครอบงำ) ได้รับการยอมรับว่าเป็นเรื่องจำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และหญิงไทยก็พูดกับตัวเองว่า “นี่เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมา เป็นกรรมของผู้หญิง จึงต้องทนทุกข์ทรมาน”

ฐานะที่เป็นรอง การกตริและโสเภณี อาจจะถูกมองว่าเป็นเรื่องที่ได้รับการกำหนดมาแต่ความทุกข์ทรมานของผู้หญิง ไม่ได้อยู่ในความเจียมเดียวทั้งหมด จีรนันท์ พิศรปริชา หนึ่งในผู้นำนักศึกษายุคก่อน ๒๕๑๙ และผู้เขียนเรื่อง “โลกที่สี่” ได้เขียนถึงสังคมในอุดมคติที่เรียกว่า “โลกพระศรีอารีย์”^{๑๒} บางทีในสังคมนั้น อาจจะเป็นพุทธศาสนาที่แท้ ที่ซึ่งสังฆกรรมได้รับการบรรลูปเพราะมีความเท่าเทียม ทั้งระหว่างหญิง และชาย และในหมู่ประชาชนชาวไทยโดยทั่วหน้ากัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อสังเกตบางประการ

ชั้น ทิทสา จับปัญหาได้ถูกต้องที่ยกเอาปัญหาความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในชนบท ปัญหาการอพยพโยกย้ายแรงงานจากชนบทเข้าสู่เมือง และปัญหาแรงงานภาคอุตสาหกรรมมาเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้หญิงชนบทไทยหันเข้ามาประกอบอาชีพหญิงบริการมากขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนั้น ชั้น ทิทสา ยังได้พยายามอธิบายสถานภาพอันต่ำต้อยดังกล่าวนั้นด้วยปัจจัยทางวัฒนธรรมอย่างอื่น ศาสนาพุทธเป็นประเด็นหลักที่ ชั้น ทิทสา นำมาวิเคราะห์วิพากษ์ ซึ่งแสดงให้เห็นความพยายามที่จะตั้งปัญหาและมองปัญหาสถานภาพอันต่ำต้อยของผู้หญิงในสังคมไทยด้วยสายตาที่ ถึงแม้จะไม่ใหม่เอี่ยมแต่ทว่าก็เต็มไปด้วยข้อมูล และ การ ตี ความ ข้อ มูล นั้น ด้วย จิต ใจที่ วิพากษ์วิจารณ์

การโต้เถียงใดๆ ด้วยการศึกษา ใน คัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งเฉพาะคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี อักษร ไทยฉบับสยามรัฐ ก็มี จำนวน ถึง ๔๕ เล่มจบ เพื่อที่จะยืนยันว่าศาสนาของผู้หญิงต่ำต้อยอย่างไร หรือยกย่องให้มีสถานภาพสูงส่งอย่างไร ก็ยังคงจะเป็นข้อโต้เถียงที่มีข้อไปได้อีกนานและก็คงจะหาข้อยุติได้ไม่ง่าย ในที่นี้จึงเป็นเพียงการตั้งข้อสังเกตกับการวิเคราะห์วิพากษ์และข้อสรุปในรายงานเพียงสั้น ๆ

คำสรุปที่ว่า “ชายหญิงใช้ชีวิตเยี่ยงพุทธศาสนิกชนภายใต้สถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้ชาย

เป็นพลเมืองชั้นหนึ่ง ผู้หญิงเป็นรอง” เป็นคำสรุปที่น่าจะเป็นจริงเมื่อดูตามข้อมูลที่ชั้น ทิทสา วิเคราะห์และดำเนิน ทิทสา จะเห็นว่า “สาเหตุที่สถานภาพอันต่ำต้อยของผู้หญิง ใน สังคม ไทย ได้ มี การ สืบ ต่อ เนิื่องมาเรื่อย ๆ ทั้งที่ผู้หญิง ก็มี ส่วน ร่วม เป็น อย่าง มากในค่านิยมแรงงานการผลิตนั้น อาจสืบกันหากันต่อไปจากอิทธิพลของการประเมินคุณค่าผู้หญิงภายในขอบเขตความศรัทธาทางพุทธศาสนา” ก็เป็นข้อสรุปที่ได้รับการวิเคราะห์ให้เห็นความจริงตามนั้นได้อีกเช่นกัน แต่ทว่าจะเป็นการถูกต้องหรือไม่ที่ ชั้น ทิทสา จะทิ้งท้ายในบทสรุปให้ผู้อ่านเข้าใจว่า มีความเกี่ยวข้องกันอยู่ในแง่ของสาเหตุ—การส่งเสริมซึ่งกันและกันอยู่ ระหว่าง ความ คิด ทาง ศาสนา พุทธ และ โส เกณี ดังนี้คือ “โส เกณี คือ การ ที่ ผู้หญิง ได้ ทำ บทบาท ที่ สังคม ได้ กำหนด คาด หวัง ไว้ สำหรับ เธอ อย่าง สมบูรณ์ที่สุดคือช่วยวน เติมไปด้วยคัตถะ และ โสภ” และก็ยังเป็นการแสดงออกซึ่ง “การรับใช้” ชาย หรือมากไปยิ่งกว่านั้น คือ “บริการที่เธอให้ ด้วยร่างกายนั้นจะถือว่าเป็นการทำบุญด้วยหรือไม่”

จริงอยู่ที่จะใช้ข้อสรุปว่า พุทธประวัติและคำสอนในศาสนาพุทธทำให้ผู้หญิงได้รับการมองว่าเป็น “ศัตรูของพหุภรรยา” เป็นนางมาร ยั่ววน เติมไปด้วยกิเลสคัตถะ แต่ทว่านั่นเป็นบทบาทที่ พุทธศาสนาคาดหวังไว้หรือ ? พุทธประวัติก่อนโปรดพระนาง พิมพาเทวี ที่พระพุทเจ้า มีพระคำวดี

ว่า “ดูกรบรมพิตร พระนางพิมพาเทวีจะได้มี
จิตจงรักภักดี ซื่อสัตย์ต่อสามีแต่ในชาตินี้เท่านั้น
ก็หาไม่ มารดาธาตุนั้นนั้น น้ำใจเป็นหนึ่งแน่
ไม่แปรผันในสวามี แม้ในอดีตกาล ครั้นเสวยชาติ
เป็นเศรษฐานกนิรี ก็มีจิตจงรักภักดีเลิศกฤตเกิด”
และตอนโปรดพระพุทธมารดาว่า “แล้วทรงประ-
ภาศซึ่งพระคุณของมารดา อันยิ่งใหญไพศาลสุดจะ
คณนา” ย่อมแสดงให้เห็นอย่างถึ ชื่น ทิทธา ได้ลง
ความเห็นไว้ว่า สถานภาพผู้หญิงที่ศาสนาจะยกย่อง
ไว้เป็นสิ่งดีงามก็คือ การเป็นเมียและแม่ที่ดี เพราะ
พุทธศาสนาก็เห็นว่าผู้ที่ยัง ประสงค์ คำจริง ชีวิต แบบ
ฆราวาสจำต้อง มีการ ทำงาน และ ยังมี คำแนะนำ
สำหรับหน้าที่ระหว่าง สามี ภรรยา ไว้ ใน กรอบ ของ
สถาบันครอบครัว ซึ่งก็คือการเป็นเมียและแม่และ
สามีที่ดีนั่นเอง ดังนั้นก็จึงน่าจะแก้ปัญหาได้ว่า
ระหว่างภาพพจน์ทั่วไปที่ศาสนาพุทธ มองผู้หญิงกับ
การประกาศยกย่องผู้หญิงในฐานะ “แม่ที่ดีจงรัก
ภักดี” กับ “พระมารดา” นั้น อย่างไหนเป็นบทบาท
ที่ค่าควรไว้สำหรับผู้หญิงมากกว่ากัน

ถ้าหากผู้หญิงจะถูกสอน ให้ รับ ไร่ ซึ่ง ชื่น
ทิทธา ก็พบหลักฐานมาสนับสนุนมากมายในสุภาษิต
สอนหญิงในการอบรมเลี้ยงดูมีพยานนัย ก็เป็นที่
แน่นอนและชัดเจนว่าผู้ชายที่ผู้หญิงจะต้องรับ ไร่ นั้น
มิใช่ชายทั่วไปคนไหนก็ได้ ทว่าเป็นชายผู้เป็น
“สามี” ทั้งในทางกฎหมายและทางสังคมเท่านั้น
เราจะเห็นว่ามีความแตกต่างเป็นอันมากทั้งในทาง
สังคมและทางกฎหมายระหว่างการเป็นเมียน้อยหรือ
โสเภณีทั้งในอดีตกาลและปัจจุบัน กล่าวคือ กฎ
หมายตราสามดวงเป็นกฎหมายที่ให้การมีเมียหลาย
คนเป็นความชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมีย

ประเภทที่สาม ซึ่งขึ้นอยู่กับอำนาจทางเศรษฐกิจ
ของผู้ชายที่จะไป “ไถ่” หญิงผู้ “ทุกข์ยาก” มา
ได้สักกี่คน ในขณะที่ถูกกฎหมายจับบังคับไว้กันนั้นก็สอน
ว่า “เป็นสควีภพอย่าให้ชายถูกต้องตัวถึงสอง”
และกฎหมายตราสามดวงนั้นก็ ให้ สิทธิ ใน มรดก และ
เมียสามประเภท คือ เมียเดิม เมียกลาง และเมียสุด
ส่วนกฎหมายที่รับรองการมีผัวเดียวเมียเดียวเท่านั้น
ที่ถูกกฎหมายนั้นเล่า ชื่น ทิทธาเองก็พบว่า ๔๖ ปี
หลังจากนั้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ สถาบันการมีหลาย
เมียก็ยังได้รับการปฏิบัติอยู่อย่างแพร่หลาย นั่นคือ
ในทางสังคมยังเป็นที่ยอมรับกันอยู่ทั่วไป นอกจากนี้
นั้นกฎหมายว่าด้วยการรับรองบุตรซึ่งอนุญาตให้ชาย
ยอมรับจดทะเบียนเด็กว่าเป็นบุตรได้ โดยไม่คำนึง
ว่าแม่ของเด็กจะต้องมีสถานภาพอย่างไร ย่อมเป็น
การชี้ให้เห็นการรองรับในทางกฎหมายของ “ลูก
เมียน้อย” นั่นเอง ดังนั้น ระหว่างการไปเป็น “เมีย
น้อย” ซึ่งถึงอย่างไรก็ยังมี “ผัว” เป็นตัวเป็นคน
และก็สามารถจะมีลูกแบบ “มีพ่อ” ได้ทั้งทางสังคม
และทางกฎหมาย กับการไปเป็น “โสเภณี” ซึ่งหา
“ผัว” เป็นตัวเป็นคนไม่ได้ และถ้าหากจะมีลูกก็
เป็นเพียง “ลูกไม่มีพ่อ” ในอาชีพนั้น ลักษณะ
เช่นนี้จึงน่าจะพึงอยู่ในตัวอย่างชัดเจนแล้วว่า การ
ก้าวออกไปเป็นโสเภณีนั้น คือ การก้าวกระโดดไกล
ก้าวหนึ่งทีเดียว มิฉะนั้นจะเป็นเพียงความแตกต่าง
ที่พรั่นเลือนระหว่างสถานภาพเมียน้อยกับสถานภาพ
โสเภณีถึงที่ ชื่น ทิทธา สรุปไว้

ข้อคำถามที่ถึงเป็นเชิงสรุปว่า หญิงโสเภณี
จะมองกิจกรรม ของตนเอง เป็นการ ทำบุญ หรือ ไม่
สถิติการใช้ยาเสพติด ยารับประทาน ยาอันตราย
ของ หญิงบริการ ทางเพศ ตาม รายงาน การ วิจัยของ

หมอบเทพนม เมืองแมน ก็ดี ตัวเลขที่แสดงว่าผู้เข้ารับการบัพติในสถานบัพติพิเศษหญิงที่รัฐอุยูรีที่ผู้หญิงศึกษาเสพทิศส่วนใหญ่มาจากหญิงบริการตามสถานบริการต่าง ๆ ก็ดี ทำให้เป็นการยากที่จะลงข้อสรุปว่าหญิงโสเภณีกำลังมองกิจกรรมของตนเองว่าเป็นการ “ทำบุญ” ซึ่งตามความเชื่อทางศาสนา น่าจะทำให้จิตใจผ่องแผ้วเป็นสุขในการให้ทานทำบุญนั้น ๆ มากกว่า นอกจากนั้น การมีโสเภณีหรือค้าประเวณี โดยมี กำเนิด มาจาก พิธี การทาง ศาสนา โดยตรง อย่างเช่น ในกรีก หรือใน อินเดีย โบราณที่มีโสเภณี ร้องรำทำเพลงบูชาเทพเจ้า มีการอุทิศพรหมจารีแก่ศิวลึงค์ซึ่งถือว่าเป็นตัวแทนทางเพศของพระศิวะ ก็เป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏแก่อยู่ในความคิดทางพุทธศาสนา แม้ว่าพุทธศาสนาจะให้ผู้หญิงเป็นได้เพียง “พลเมืองชั้นสอง” ก็ตามที่ ทักษะการพิจารณาว่าร่างกายกับจิตใจแยกออกจากกันได้ และสามารถแยกเอาร่างกายไปสังเวจรักษาจิตใจให้บริสุทธิ์ อาจจะพบ ได้ในข้อเขียน ของ โสเภณีชาวตะวันตก แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะพบลักษณะการคิดดังกล่าวในโสเภณีไทย ผู้ที่ซึ่งถ้าหากจะแยกได้ก็จะเป็นการแยกว่าเป็น “อาชีพ” ที่ต้องทำเพื่อความอยู่รอดหรือเพื่อความอยู่รอดที่ดีกว่า ซึ่งเป็นการมองคล้าย สายคา ทางเศรษฐกิจ เหมือน คนทั่ว ๆ ไปนั่นเอง และมีใช้การมองกิจกรรมโสเภณินั้นว่าเป็นการทำบุญ ซึ่งเป็น การมองคล้ายสายคาทางศาสนา แต่ประการใดไม่

จาก ข้อเท็จจริงที่ว่าฟิลิปปินส์เป็นอีกประเทศหนึ่ง ที่ประสบ ปัญหา โสเภณี อย่างมาก เช่นเดียวกับไทย หรืออาจจะมากกว่าด้วยซ้ำในเรื่องของโสเภณีเด็ก ในขณะที่ประเทศฟิลิปปินส์เป็นคาธอลิก ส่วนประเทศพม่าซึ่งก็เป็นประเทศพุทธศาสนานิกายเดียวกับไทยแต่ว่าก็มีได้ประสบปัญหาอย่างเดียวกัน ทำให้การตั้งปัญหา ในแนวที่จะเอาปัจจัยทางศาสนา มาเป็นสาเหตุและเครื่องส่งเสริม โดยตรงของสถานโสเภณี เป็นคำถาม ที่ต้อง ถูกตั้ง คำถาม กลับว่าเป็นคำถามที่คงได้ในแนวนี้หรือไม่ และถ้าหากภายใต้ข้อสรุปที่จะได้ว่าศาสนาใหญ่ ๆ ของโลกก็มองผู้หญิงอย่างต่ำต้อยทั้งนั้นรวมทั้งศาสนาพุทธ ทุกศาสนาก็จะมีส่วน โดยตรงกับการมี และเพิ่มมากขึ้นของโสเภณี อย่าง เป็น เหตุ และผล โดยตรง เช่นนั้น หรืออย่างไรก็ดี ก็น่าจะเป็นคำถามที่คงขึ้นได้ว่า ศาสนาพุทธ มีส่วนทำให้ผู้หญิง มองตัวเอง และถูกมองอย่างต่ำต้อยได้อย่างไร สถิติหญิงอิสลามในเมืองไทยที่เป็นโสเภณี น้อยมาก หรือแทบ จะไม่มีเลย ก็น่าจะทำให้ตั้งคำถามได้ว่า ศาสนาพุทธเมื่อเปรียบเทียบกับศาสนาอิสลามอย่างที่เป็นอยู่ในเมืองไทย มีส่วนเปิดทางให้หรือบัพติคนผู้หญิง ให้มาเป็นหรือไม่ให้มาเป็นโสเภณีเมากน้อยแตกต่างกันอย่างไร จริงอยู่ที่เราอาจจะ อธิบาย ว่าเป็น เพราะ หญิงอิสลาม ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในภาคใต้ และมีสภาพทางเศรษฐกิจ ที่ดีกว่า แต่กฎเกณฑ์อันเคร่งครัดในทางศาสนาเกี่ยวกับเรื่องเพศจะมีผลหรือไม่ กฎเกณฑ์ข้อห้ามทางศาสนาที่

ห้ามการอพยพโยกย้ายของสตรีอิสลาม ไม่ให้เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ นั้น โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับศาสนาพุทธซึ่งไม่มีข้อห้ามอันใดในเรื่องนี้เหล่านี้ จะมีส่วนอธิบาย หรือไม่ หรือวัฒนธรรมแบบสุขนิยม (Hedonism) ในอินเดียและในภูมิภาคแถบนี้ รวมทั้งการไม่มีจิตสำนึกในเรื่อง “บาปผิด” (guilt) อย่างเช่นที่ศาสนาคริสต์หรืออิสลามจะมีเหล่านี้ จะเป็นการ เปิดทาง ให้หรือ บั๊กกัน น้อยกว่ากันอย่างไร

ในการที่จะทำให้ผู้หญิงก้าวไปสู่การเป็นโสเภณีและเป็นโสเภณีด้วยความรู้สึก “ผิด” มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ทั้งหมดนี้เป็นคำถามที่น่าจะเป็นคำถามได้ ซึ่งระหว่างการเปิดให้ไปเป็นหรือบั๊กกันน้อยกว่าที่จะไปเป็น กับการเป็นสาเหตุและปัจจัยส่งเสริมโดยตรงด้วยการคาดหวังไว้นั้น ย่อมจะเป็นคนละประเด็นและแตกต่างกันอยู่มากทีเดียว



ศูนย์วิทยพัชการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย